

Je možný smír?

(Pozadí sblížovacích snah Maďarska s Malou dohodou.)

Rozsáhlé úkoly, které vzešly naší státní a vojenské politice v posledních dvou až třech letech tím, že vznikla nacionálně-socialistická německá velmoc, odvedly poněkud pozornost veřejnosti od maďarského souseda. Jeho revisionistické nároky, které byly skoro po patnáct let hlavním předmětem starostí naší zahraniční politiky, ustoupily — díky Hitlerovi — do pozadí. Trvalo však další dva nebo tři roky, než Maďaři objevili, že se změnily jejich vlastní vztahy k sousedním státům a to proto, že vzniklo nacistické Německo a že se vynořila tak zvaná osa Berlín—Řím.

Gömbösovou smrtí končí romantické období maďarské zahraniční politiky, neboť Gömbös se ještě dával vésti domněnkou, v Maďarsku hluboce zakotvenou, že Itálie a Německo vynutí ze samého smyslu pro spravedlnost územní vzkříšení Velkého Maďarska. Z dnešní generace asi málokdo ví, že duchovním otcem vzdorného hesla této romanticky útočné zahraniční politiky „nem, nem, soha!“ (ne, ne, nikdy!) je drobný, škaredý žid, profesor na střední škole; byl vedoucím politické propagační kanceláře v Budapešti už za krátkodobé lidové republiky hraběte Michala Károlyiho a svůj úřad podržel za ještě kratšího panování maďarských sovětů; převzal ho i další režim, který nebyl ani komunistický ani přátelský židům. „Nem, nem, soha!“ zrodilo se ještě za Károlyiho režimu, a máme-li pochopit maďarskou mentalitu, je třeba vědět, že celá bolševická epizoda Maďarska se zrodila z výlučně nacionálního zoufalství a nikoli z touhy po sociální revoluci.

Ke cti maďarských reálných politiků budiž řečeno, že oficiální kruhy neschvalovaly vždy romantické revisní akce a chovaly se k nim zdržlivě. Když před desíti lety rozpoutal lord Rothermere ve svém tisku známou bombastickou kampaň za územní revisi ve prospěch Maďarska, zachoval se tehdejší ministerský předseda, hrabě Štěpán Bethlen, na rozdíl od veřejného mínění velmi rezervovaně. Chytrý a germanofilský maďarský státník ocenil hned na počátku správně a politicky vliv lorda Rothermera i vážnost a dospělost maďarského obecenstva. Jeho vzrůstající opozice k novému Gömbösovou režimu opírá se o poznání, že Gömbös, který ihned ve své nástupní řeči prohlásil územní revisi za část programu oficiální maďarské zahraniční politiky, zavedl maďarskou zahraniční politiku svou neprozřetelností do slepé uličky.

Poslední romantický dozvuk maďarské zahraniční politiky vynořil se v Mussoliniho řeči na podzim minulého roku, když Duce mluvil o smutném osudu čtyř milionů Maďarů, odtržených od své vlasti. Maďarská veřejnost slavila Mussoliniho za tento výrok jako velkého přítele a dobrodince, který vrátí čtyři miliony bratří pod ochranu svatoštěpánské koruny. Citlivé uši postřehly už tehdy, že Mussolini spatřuje těžisko maďarského revisionismu nikoli v územních, nýbrž

v lidových, prakticky řečeno v kulturních potřebách. A opravdu, když v zimě nato Mussoliniho zeť a ministr zahraničí, Ciano, oficiálně navštívil maďarskou vládu v Budapešti, bylo až nápadné, jak se při oficiálním přijetí úzkostlivě vyhýbal, aby byl představen předsedovi revisionistické ligy, spisovateli Františku Herczegovi.

Cesta ze slepé uličky.

Malá dohoda by měla být vlastně Ducemu vděčna za cílevědomou jistotu, se kterou stále víc a víc odhaloval Maďarsko od neskutečné ideje územního revisionismu. Ovšem, tento výkyv italské zahraniční politiky nezpůsobil výlučně dalekozraký, kombinační dar mocného státnického intelektu. Spíše se poměry po vítězné válce v Habeši utvářily samy tak, že Itálie neměla na Maďarsku žádný vojenský zájem a že jí pro Maďarsko nezbyvaly peníze, totiž válečný materiál. Jugoslavie je bližší dodavatel potravin, je schopna větších výkonů a nadto je i bezprostředním sousedem na zemi i na vodě. Už před počátkem habešského tažení, když se Mussolini přesvědčil, že mu od severní hranice nebo od Adrie nehrozí žádná sankční válka, projevoval stále víc sklony ukazovat Maďarsku cestu k reální zahraniční politice. Tato reální zahraniční politika pozůstává v hospodářské a politické spolupráci s nejbližšími sousedy. Maďarsko se musí dostat ze slepé uličky, do které zašlo, když prohlásilo za neplatnou mírovou smlouvu, — ale nemělo dosti moci, aby ji zlomilo.

I zahraničně-politické vztahy k Německu radí k ústupu v otázce územní revise. Od Německa nemohlo Maďarsko — země s půlmilionovou německou menšinou — nikdy očekávat podporu pro svou revisní politiku. Objevila-li se německá pomoc pro některé zoufalé vlastenecké podnikání, jako na příklad při padělání franků, nestalo se to k vůli Maďarsku, nýbrž pro německé zájmy ve světové politice. Nacionální socialismus neukázal porozumění pro maďarské revisní touhy. V listopadu minulého roku prohlásil ústy Alfreda Rosenberga ve „Völkischer Beobachter“, že považuje sice revisní požadavky Maďarska za lidsky pochopitelné, ale politicky za nesmyslné. Německo má v Jugoslavii a v Rumunsku mnohem větší hospodářské zájmy, než aby je ohrozilo k vůli nereálním maďarským revisním tendencím.

Maďaři učinili trpkou zkušenost, že na tomto světě vítězí i nejhrdinštější zásady jen tehdy, jsou-li podloženy právně a hmotně. Teorie o svatoštěpánské koruně je pouze pozdním romantickým výplodem pokročilého 19. století a s hlediska mezinárodní státoprávní kontroly objevuje se pouze jako bezvýznamná báseň.

Čas, nejlepší lék.

Je sice pravda, že na maďarských školách vštěpují mládeži nenávisť vůči sousedním státům a že se zeměpisu vyučuje ještě stále podle stavu z r. 1913 a že všechno, co se událo od r. 1918, bere se na vědomí na-

nejvýš jako přechodná věc. Je sice pravda, že zejména vojenské soudy zacházejí s každým nešťastníkem, který se jim dostane do ruky a který se náhodou narodil v nějaké obci, patřící před r. 1918 maďarskému království, jako s maďarským státním občanem, takže je v každém případě souzen pro velezradu. Ale nelze popírat, že se od r. 1919 neúprosným působením času změnilo mnohé i v smýšlení lidí. R. 1919 zřídili ještě v Budapešti župní úřady pro 40 žup, které Maďarsko muselo vydat nástupnickým státům, a hodnostáři a úředníci konali tam porady, usnáseli se, vydávali rozkazy a hlavně — brali platy. Z těchto deseti tisíc lidí, ztroskotaných a nezaměstnaných příslušníků středního stavu, skládala se armáda maďarského revisionismu. Na místo otců, kteří pomalu vymírají, nastupují synové s pevným nárokem na výnosné úřady v zemích, po celá desetiletí a staletí spravovaných jejich rodinami. Tito lidé se pomalu stávají cizím tělesem v maďarské společnosti. Teprve teď se začíná v Maďarsku chápat, že úřady sousedních států musely být od prvního okamžiku nedůvěřivé vůči občanům maďarské národnosti, kteří se dobrovolně nebo pod teroristickým tlakem své společnosti chovali jako poddaní budapeštského režimu. Nacistické nároky na nacionální věrnost všech Němců, žijících v zahraničí, jsou jen rozšířeným napodobením maďarského příkladu, který trvá od r. 1919.

Rub revisionismu.

Tento neblahý poměr jednotlivce z menšinového národa k nové nebo změněné státní svrchovanosti je neradostná a smutná kapitola sociálního života a musíme býti rádi, že vymírá generace, která musela tento zápas krok za krokem v duši vybojovat. Neměla lehký život, a Budapešť učinila všechno možné, aby byl ještě těžší. Politická revisní propaganda probudila protirevisní hnutí. Zejména rumunská veřejnost reagovala velmi rychle a rozhodně na maďarskou revisní propagandu, takže maďarská menšina v Rumunsku byla první, která začala posílat do Budapešti zoufalé žádosti, aby vlastenecké organizace přestaly s provokačními štvanicemi proti mírovým smlouvám, protože takové počínání těžce poškozuje maďarskou menšinu. Zdá se, že právě tyto škody vyvolaly pomalu na odpovědných maďarských místech protirevisní náladu. Nezapomínejme, že velká část maďarské aristokracie a šlechty čerpá příjem z výnosu statků a podniků v nástupnických státech. Maďaři uvnitř Maďarska mají velký zájem na tom, aby jejich příbuzní neztratili své jmění v sousedních státech, aby se jejich příjmy nezmenšily a aby nemuseli prodat své statky. Mají však zájem také na tom, aby starší členové příbuzenstva a rodiny, kteří zůstali v nástupnických státech a byli dříve veřejnými zaměstnanci, dostali pensi a aby mladší členové našli zaměstnání a existenci.

Jenom nevěřme, že by ušlechtilým duším maďarských vlastenců byly takové malicherné hmotné úvahy na míle vzdáleny! Vzpomeňme si jen na tak zvané opční procesy neblahé paměti, kterými Maďarsko deset let obtěžovalo Společnost národů a Mezinárodní soud v Haagu. V podstatě šlo o to, aby majitelé velkostatků, žijící v Maďarsku, dostali vyšší a rychlejší odškodné za majetky, zabrané pozemkovou reformou, než ti velkostatkáři, kteří nejsou maďarskými státními občany.

Cesta k realistické politice.

To, oč jde dnes mezi Maďarskem a Malou dohodou, spočívá v tom, že jedna strana dává formální souhlas k zavedení všeobecné branné povinnosti a moderní výzbroje v maďarské armádě — a druhá se zřiká územních a nacionálních revisních požadavků. Takový je základ pro zprostředkování velmocí včetně Italie a nezměnil se tedy od r. 1931. To je holá pravda, byť by ji maďarská politika zastírala.

Maďarsku by vlastně nebylo těžko jednostranně zrušit vojenská ustanovení mírové smlouvy, která formálně již dávno neplatí. Mohlo by následovat příkladu Německa a Rakouska, ale zdá se, že právě ohledy k Italii a snad i k Německu zabránily takovému kroku. Malá dohoda mohla by snad přece jen způsobit potíže, které nevyhovují linii německé a italské politiky. Mimo to počítali odpovědní maďarští politikové velmi rozumně i s možností, že by jednostranné zrušení vojenských ustanovení mírové smlouvy mohlo dát některému členu Malé dohody podnět k podobnému odstranění závazků o ochraně menšin.

Nervositu a starost vyvolává v Budapešti zejména vývoj v Rumunsku, kde se již delší dobu uskutečňuje v soukromém hospodářství heslo o „*numerus clausus valachicus*“. Stoupenci tohoto hesla žádají, aby v soukromém hospodářství byli zásadně zaměstnáni jen příslušníci rumunské rasy. Příslušníci jiných národů mají být zaměstnáni jen v takové míře, která odpovídá jejich poměrnému počtu v obyvatelstvu. Tato zásada má platit nejen ve veřejných podnicích, ale i v soukromém zaměstnání a v svobodných povoláních. Hnutí směřuje především proti židům, ale v Sedmihradsku postihuje také Sasy a Maďary.

Je to trpká, ale logická ironie osudu, že idea numeru clausu postihuje nyní také Maďary, kteří ji v Evropě uplatnili první a dosud ji uplatňují vůči židovským spoluobčanům. Ukazuje se právě, jak je nesmyslné, když nacionální, náboženská nebo rasová skupina utiskuje a poškozují menšinu, ačkoli vlastní příslušníci skupiny jsou také menšinou v jiných národních útvarech. Malým národům daří se jen tehdy, žijí-li ve svobodě a žijí-li svobodou. Každý útisk obrací se nakonec proti nim. Není to náhoda, že právě maďarskému vyslanci v Bukurešti připadla úloha, aby zahájil jednání s vládami států Malé dohody.

Rozhodnost, s jakou se rumunská vláda a lid zbavují maďarské iredenty, zapůsobila v Maďarsku hlubokým dojmem. Otázka maďarské menšiny dozněla k řešení na desetiletí, ne-li jednou provždy. V Budapešti je ochota likvidovat celý revisionistický problém. Tak zvaná vojenská rovnoprávnost je pouze vhodná záminka. Územní revise cestou přímé, válečné odvety nebo vyvoláním revolucí v sousedních zemích zřeklo se Maďarsko již po zavraždění jugoslávského krále Alexandra-Sjednotitele. Jestliže se dnes mluví o územní revisi „*pokojnou cestou*“, má to asi tolik praktické hodnoty jako titul jerusalemského krále, kterým se zdobil František Josef I. V posledních dvou letech omezuje se revisionistická dialektika stále více na ony dvě otázky, které jsou právě nyní předmětem praktických úvah: na revisi V. odstavce mírové smlouvy trianonské (vojenské otázky) a na praktické provedení dohody Společnosti národů, týkající se ochrany menšin. Jestliže všechny dosaži-

telné informácie neklamou, nemôže sa Maďarsko junktímu ubrániť. Smysl tohoto vývoje, ve ktorom se snad ešte objaví zpětné nárazy, je takový, že hospodárska a politická situácia zeme nedovoľuje již Maďarsku venovať se úkolům za hranicemi státu.

Maďari a Češi.

K smířlivé náladě v Maďarsku přispěl snad i postup katolické církve v otázce diecézí. Tak, jako se v prvních letech po převratu opíral maďarský iredentismus na Slovensku hlavně o přirozený odpor maďarského a maďaronského kleru proti Čechům, vykřičeným za husity, svobodné zednáře a marxisty, opírá se nyní církev o tolerantní demokracii Československé republiky. V maďarské veřejnosti vyvolalo hluboký dojem, že Vatikán rozdělením diecézí uznal definitivně státní hranice Československa, jejichž existenci maďarské školní knihy až dosud popírají.

Ale je přece dobře vědět, že ze všech sousedních států nachází v Maďarsku nejméně sympatií a uznání Československo. Tento nedostatek sympatií nepochází jen z doby světové války. Trvá již mnohá desítiletí a snad století. Je to důsledek maďarské politické výchovy a německého nacionálního vlivu na politické myšlení maďarského středního stavu. Maďarská dialektika nedovedla si vůbec osvojit pojmy „Čechoslovák“ a „československý“ a zásadně nebere na vědomí skutečnost, že existuje slovenská veřejná správa, slovenští úředníci a osvobozený slovenský lid. Uvádějí-li v Maďarsku důvody proti životní oprávněnosti Československa, vypočítávají mezi nacionálními menšinami především Slováci. Maďari uvnitř Maďarska považují každého veřejného funkcionáře a každého železničního výhybkáře na Slovensku za Čecha a domnívají se, že již proto mohou vidět v Česích největšího nepřítel, který zabral místa, obsazená kdysi Maďary.

Během doby byla v maďarské řeči vydána celá knihovna o „proviněních“ Čechů a z části byla přeložena i do jiných jazyků. Asi před osmi nebo desíti lety dostal jsem ohromný německý tlustospis — asi tisíc stran — který vydalo vídeňské nakladatelství, těšící se ještě tehdy dobré pověsti. Kniha neobsahovala nic jiného než obvinění proti „českým vetřelcům“ na Slovensku. Nescházelo v ní nic, co od té doby vyšlo v novinách a brožurách, co se ozvalo v parlamentech, na veřejných schůzích a v tajných poradách — celé mraveniště podávalo důkaz své pýle a pekelné nenávisti.

Co se vytýká Československu?

Čas zmírnil stížnosti, žaloby a obvinění. Jednak je už i placení propagátoři považují za nudné a jednak poznal i nejhloupější čtenář, jak jsou neudržitelné. Výtčky, které zůstaly, dají se shrnout takto:

1. Československá vláda provádí takovou průmyslovou a tarifní politiku, která se snaží zničit průmysl na Slovensku — nacházející se většinou v maďarských rukách — aby se průmysl v historických zemích zbavil soutěže.

2. Sčítání obyvatelstva neprovádí se korektně.

3. Uměle jsou poslovenštěna města s maďarským obyvatelstvem a to tak, že se k nim připojují nema-

ďarské obce z okolí. (To je ovšem důkaz, že tato města byla uměle pomadřštěna v posledních padesáti letech před válkou. Nastěhovali se do nich úředníci a průmysl.)

4. Ne každé dítě maďarských rodičů má možnost navštěvovat maďarskou školu.

5. Zásadně není povolen na Slovensko dovoz knih a časopisů, tištěných v Maďarsku a povolení podléhá velmi přísnému režimu. (Ve skutečnosti je na Slovensku povoleno rozšiřování řady budapeštských deníků a časopisů, ale jejich odbyť je minimální a neustále klesá, protože maďarské obyvatelstvo neprojevuje žádný zájem. Knihy jsou povoleny všechny, neobsahují-li politickou propagandu a urážky československého státu nebo jeho demokratických zřízení.)

6. Třicet tisíc maďarských obyvatel nemohlo dosud dosíci československé státní příslušnosti, ačkoli žijí odjakživa na Slovensku nebo se tam narodili. (Tato číslice je přehnaná.)

7. Zrušila se pense mnohým bývalým zaměstnancům maďarské národnosti, zejména železničářům, a to proto, že nemohli prokázat československé státní občanství. (Tato výčitka pochází teprve z poslední doby.)

8. Nový zákon na obranu státu dává vojenským úřadům právo odstraniti ze státně politických důvodů nespolehlivé velkostatkáře nebo podnikatele z pohraničního území. Vojenské úřady je mohou také přinutit, aby prodali své podniky spolehlivým osobám. Tím přecházejí maďarské statky podél slovensko-maďarské hranice lacino do nemaďarského vlastnictví a maďarská menšina ztrácí hospodářskou existenci. (Naše vojenské úřady vědí asi dobře, proč odstraňují někoho z pohraničního území. Není tomu ani v jiných státech jinak, včetně Maďarska. Ale u nás nejdě o všeobecné vyhlazovací tažení proti maďarským velkostatkářům, nýbrž o jednotlivá opatření, která mají své dobré důvody. Trestní soudy v pohraničním území mají — bohužel — v tomto směru dost zkušeností.)

Prognosa není příliš optimistická.

Nejpřirozenější otázka, která se nyní naskytá, zní: Může znalec poměrů očekávat zlepšení hospodářských a politických vztahů Maďarska k sousedům, když tyto vztahy budou formálně upraveny? Odpověď je taková: Ovšem, ale nesmíme mít iluze ani o tempu ani o intenzitě tohoto procesu. Na obou stranách je dost nedůvěry a bohužel i mnoho předsudků, hluboce zakotvených. V Maďarsku k tomu přistupuje téměř chorobná rozešťvanost obyvatelstva od nejmenšího dítěte až k stařenám. Je to následek nacionální vyučovací osnovy na školách a revisionistické propagandy v tisku, v rozhlasu, v divadlech a dokonce i v kostelích. Časem lze snad dosáhnout korektní chladné zdržlivosti, ale potrvá ještě dlouho, než pronikne vědomí, že Maďarsko a ostatní malé národy jsou na sebe odkázány hospodářsky a politicky.

Proč dlouho? Dovolte, abych vám vypravoval příběh, který jsem nedávno slyšel od maďarského přítele ze Slovenska.

Přítele navštívil příbuzný z Budapešti s osmiletým synkem. Dospělí si vzrušeně vyprávěli, chlapec seděl zamračeně, až náhle domácímu pánu prohlásil:

„Strýčku, já tě nenávidím!“

„A proč?“

„Poněvadž jsi Čech.“

„Čech? Vždyť neumím ani slovo česky a mluvím přece maďarsky jako ty!“

„To neplatí. Žiješ tady a jsi tedy Čech. Jako dobrý Maďar tě musím nenávidět.“

Taková je škola, takoví jsou osmiletí v Maďarsku. Chápete již, proč bude tak těžko stvořit skutečnost z papírových dohod? I když si to přeje vláda a diplomaté?

Václav Dub (Budapešť).

poznámky

Bilance smutných dnů

Byl to týden, kdy jsme chodili smutní a mlčenliví v myšlenkách na toho, který nám odešel. Byl to týden, který sjednocoval všechny příslušníky státu tak pevně a hluboce, jako ještě nic od samého začátku státní samostatnosti. Tak pevná a dojemná svornost se ukazuje jenom v čase nebezpečí. Vypadá to, jako by Masarykova smrt před schůzkou dvou diktátorů, Masarykův pohřeb a celé hluboké dojetí všeho našeho lidu bylo všechno záměrně a osudově řízeno, aby se tak ukázalo světové veřejnosti, že tady všichni jsme ukázněni, připraveni, vychovaní, spolehliví, že my, českoslovenští občané, jsme svorní a sjednoceni duchem Masarykovým a úctou k němu, a že tato spontánní, přirozená, z hloubi duší pramenící svornost je výrazem neobyčejné síly, odhodlanosti a odvahy budovat a bránit dílo, které on začal. Nad rakví Masarykovou se sjednotil československý lid.

Naše občanstvo nejen v ničím nezklamalo, nýbrž daleko překonalo každé očekávání. Kdo stál ve frontě na sletišti tehdy v sobotu večer a celých dlouhých 11 hodin hlemýžďím krokem bez reptání postupoval ke katafalku, viděl nesmírné množství lidu, který jde za ním. Viděl kázeň, která se nedá docílit ani policií ani vojskem. Viděl svornost, která nejen překvapuje, ale i ohromuje: největší fantazie by si nedovedla představit, jak tu ve frontě stojí muž s komunistickým odznakem se smuteční stužkou vedle člena Sokola a třeba vedle Orla s odznakem a také smuteční stužkou, jak krojovaný člen nár. soc. mládeže stojí vedle jeptišek, jak prostě lidé docela opačných ideologií stojí vedle sebe tiše, bez poznámek a narážek.

Ta ukázněnost — to bylo něco tak mohutného, co se nedá s ničím srovnávat. Smrt Masarykova tu dala lidem příležitost, aby se světu ukázali jako sjednocený a svorný lid, velmi pevně spojený duchem Osvoboditele. Tato svornost je lekce dovnitř různým pesimistům, domnívajícím se, že ve vážné chvíli budeme nalezeni nesvorní a rozptýlení. A ovšem také lekci za hranice.

Každý člověk je smrtelný a musíme v nejkrásnějších chvílích vždycky myslet, že chvíle i lidé jsou pomijitelné v paprscích nepomijitelného. Ze každý z nás kdykoliv může být ze života odvolán a že tu není žádného jiného východiska. Mělo se tedy už dávno, ne před prvním vážným onemocněním TGM, počítat s tím, že i Masaryk, ať sebe více milovaný, nutně jednou odejde a že my budeme stát nad jeho rakví. Když pak se nemoc hlásila, věděl každý, kdo má primitivní znalosti medicínské, že nemoc vážná skutečně je, a mělo patřit ke státnické moudrosti, aby ve vši diskretnosti a jemnosti byly všechny eventuality na tolik připraveny, aby nenašly ministerskou radu a úřední činitele v bezradnosti.

Ale téměř nejdůležitější přípravou na den pohřbu byly opětované výzvy, aby už nikdo do Prahy nejezdil, že je přeplněná. Kdo v Praze byl, ví velmi dobře, že nejen Praha přeplněná vůbec nebyla, ale že například v okolních sletech, nebo třeba jen o sjezdu republikánské mládeže letošního léta, poskytovala vnitřní Praha obrázek daleko hustší frekvence a daleko většího množ-

ství venkovských návštěvníků. Z denního tisku je známo, že vypůjčené železniční soupravy z ciziny zůstaly vůbec nepoužity. Bylo by vděčným polem působnosti pro energetické demokraty, aby vyšetřili, kdo tímto přestrašeným způsobem odradil takové množství lidí od poslední příležitosti přiblížit se v tichém zamyšlení naposled v životě na poslední cestě prezidentu Osvoboditeli.

Když jsme někdy v plaché chvíli pomysleli, že nám jednou Masaryk odejde, bylo vždycky zcela samozřejmé, že jeho pohřeb bude určitě největším klidem práce, dnem největšího ticha; byli jsme velmi nepříjemně překvapeni, že se našly tovaryní nikterak důležité pro nerušený provoz, že se našli i někteří živnostníci, kteří byli v den pohřbu v plném pracovním tempu, ačkoli jich vůbec nebylo zapotřebí, a že se našli i přednostové některých státních úřadů na Moravě a na Slovensku, kteří odepřeli i zcela ojedinělým a dobře postradatelným žadatelům povolit dovolenou k účasti na pohřbu.

Pražská policie, doplněná venkovskou, měla skutečně co dělat a službu konala přímo vzorně. Strážníci byli tak vlídní k lidem, jako strážníci londýnští! A lidé jich konečně ani nepotřebovali. Zato velitelé stráží se už na výši neukázali. Zklamali právě tam, kde šlo o zásadní věci. Zklamali v rozdělení obecnstva a zklamali i jinde.

Při pohřbu na Chotkově sílnici se stále čekajícím davům tvrdilo (byli tam lidé nejen od 3 hodin ráno jako pisatel těchto řádků, ale někteří hned od večera), že silnice bude uzavřena, ačkoliv v novinách úřední správa mluvila jen o uzavření Chotkových sadů. Strážníci říkali, že litují, ale že „mají instrukce“. A tak lidé, většinou venkovští a předměstští, se tlačili do vnitřního města, kde byl proto pochopitelný nával. Později se policie rozhodla ponechat Chotkovou sílnici přístupnou a tak ještě v 8 hodin ráno za mnou po straně chodníku nestál nikdo a v délce asi hodně přes 100 metrů byla jen jediná řada diváků velmi volně stojících. Ve chvíli, kdy projížděla lafeta s rakví, byly na některých místech jen dvě řady nepřilís hustě stojících lidí. Podobně část prostoru u Bílkovy vily prý byla „reservována“, ale když nikdo nepřišel, postavili se tam docela pohodlně lidé, kteří přišli v 9 hodin.

Na některých místech ovšem toto nerovnoměrné rozdělení obecnstva vytvářelo dosti nebezpečné návaly. Že se jim dalo dobře předejít, je zřejmé. Organizačně tedy vedení policie naprosto zklamalo, i když na skutečnou výkonou stráž byly vloženy značné požadavky.

Druhá věc: Pohřeb neměl být jen vojenský, Masaryk patřil celému národu. A celý národ měl být účastníkem pohřbu, přímým a bezprostředním. Lidé, kteří stejně jako pisatel těchto řádků, viděli také poslední cestu Masarykova z Wilsonova nádraží do Lán, shodně cítí, že tato část pohřbu byla nejdůležitější a nejdůstojnější. Když jsme stáli v hlubokém mlčení podél tratí — vzdálení koleji, abychom měli odstup a při tom tak blízko, abychom zřetelně viděli, mohli jsme porovnávat a nelitovali jsme. Tato poslední z posledních cest — to byla cesta důstojná nejen jeho veliké skromnosti, ale také důstojná Osvoboditele a učitele národa. Masaryk nebyl jenom nejvyšší velitel branné moci.

Kdo zaslouží veřejného poděkování, je obec Pražská. Nejen pražské elektrické podniky udržovaly dopravu v takovém počtu vozů, jak bylo zapotřebí (a zřejmě by zvládly dopravu ještě větší), ale také umožnily všem občanům, kteří si přáli, včasnou dopravu na konečnou stanicí 15 do Motola, aby se lidé mohli naposled rozloučit s odjíždějící rakví na železničním voze. Obec pražská pořídila neobyčejně vkusnou a důstojnou výzdobu a ve všech směrech udělala všechno, jak bylo možno nejlépe. Také celodenní osvětlení města kvitujeme s opravdovým uznáním, a jen nás mrzí, že nemůžeme podobný poměr mezi přáním a skutečností kvitovat i se strany státní správy.

J. M.

Lid

Tisíce a tisíce lidí dovedly udržet dokonalou kázeň v dlouhém a pomalém pochodu ze strahovské pláně až k Plečnickové síni; tak tomu bylo i v den poslední pouti na Lány. Nebyla to jen vnější ukázněnost; byla to i vnitřní kázeň a dobrovolná pospolitost lidí.

vyšší účetní kontrolní úřad zprávu, jak se skutečně hospodařilo, co skutečně bylo, ne, co mohlo a mělo být.

Bohužel, zpráva je vážnější, než jsme očekávali. Státní finance se nezlepšovaly. Státní dluh vzrostl o přílišnou částku 5603 milionů Kč, tedy skoro o šest miliard Kč. Ale musíme si říci, že mír je tak vzácný, že není penězi k zaplacení. Ohromnými výdaji kupujeme si jistotu, že nebudeme napadeni, poněvadž se všeobecně, nejen u nás, ale i v cizině ví, že jsme nevydali svých peněz nadarmo.

Výdaje prelimitované činily 8846 milionů Kč, proti rozpočtu, kde byly odhadnuty na 8032 milionů Kč, vydalo se více o 814 milionů Kč. Toto zvýšené vydání není ještě nejhorší a vzniklo v ministerstvu národní obrany o 119 milionů Kč, v ministerstvu sociální péče o 116 milionů Kč, v ministerstvu zdravotnictví o 48 milionů Kč, v ministerstvu financí o 549 milionů Kč, zbytek v jiných ministerstvech.

V ministerstvu národní obrany potřebovali peníze nad rozpočet na obranu státu. V ministerstvu sociální péče vyžádala si péče o nezaměstnané zvýšení, které je závažné, poněvadž celkový věcný náklad na péči o nezaměstnané dosáhl v roce 1936 ohromné částky 784 milionů Kč.

V ministerstvu zdravotnictví vzniklo nezvyklé překročení rozpočtu vyrovnáním dlužného nedobytného léčebného veřejným léčebným ústavům v zemi Slovenské a Podkarpatské, na což v minulých letech nebylo pamatováno. Toto nedobytné léčebné, které je stát povinen platit za příslušníky země Slovenské a Podkarpatské, léčené v zemských nemocnicích, činilo kolem 64 milionů Kč, takže z rozpočtu se uhradilo 16 milionů Kč, a částkou 48 milionů byl rozpočet překročen. Tyto sumy byly vlastně užity také na sociální péči.

Nejvyšší částkou, skoro 550 milionů Kč, překročilo rozpočet ministerstvo financí, ale zde jde o úhrady, které se objevují pak jinde. Příspěvek státní správy na úhradu státního dluhu se proti rozpočtu zvýšil skoro o 200 milionů Kč. Výdaj na nákup cenných papírů se zvýšil o 150 milionů Kč; zde jde jen o položku súčtovací. V položce státních garancí je zvýšení přes 18 milionů Kč a pak jsou mimořádné státní subvence a zálohy, tak částečná náhrada ztrát Bance čsl. legii za záruky, převzaté ze soudního vyrovnání Úvěrní banky v Žilíně 10 milionů Kč, státní vklad Tatrabanace v Turě, Sv. Martině 60 milionů Kč, a převod vkladu z konsolidačního fondu pro Moravskou banku 140 milionů. Tento vklad byl vyplacen již v roce 1928 a vyúčtování se provádí z technických důvodů teprve nyní.

Horší je situace ve státních příjmech, které byly rozpočtem odhadnuty na 8033 milionů Kč a dosáhly pouze výše 6891 milionů Kč, takže stát přijal méně o 1142 milionů Kč, skoro o 15 procent méně, než čekal rozpočet.

Na přímých daních bylo přijato méně o 645 milionů Kč, na dani přepychové a z obrátu o 472 milionů Kč, na clech o 48 milionů Kč, na spotřebních daních o 6 milionů Kč, z mopolů o 6 milionů Kč, ze státních podniků o 106 milionů Kč. Pozoruhodný je poměrně malý úbytek příjmů ze spotřebních daní proti miliardovému úbytku rozpočtených příjmů z daní přímých a z daně z obrátu.

Nejen spotřební daně, ale i výnosy monopolů a tabákové režie dosáhly skoro rozpočtu. Svědčí to o všeobecném zlepšení životní úrovně v roce 1936. Proti tomu miliardový úbytek daní přímých a daně z obrátu ukazuje, jak těžce byly hospodářskou krizí postíženy výnosové zdroje těchto daní. Analýza těchto úbytků je velmi poučná. Přímé daně vynesly nejvíce v roce 1927, a to přes dvě a půl miliardy, pak nastal pokles a průměr výnosů z let 1921—23 odpovídá průměru z let 1933—36, kdežto nejvyšší průměr vykazuje období 1925—27. Výnos v roce 1936, který činil 1867 milionů Kč, je asi stejný jako v roce 1933, a o 100 milionů Kč lepší, než v roce 1935.

Pro daně z obrátu a přepychovou je rok 1936 rokem rekordním, ač nebylo dosaženo rozpočtu, který byl optimistický. Výnosu 2365 milionů Kč nebylo ještě nikdy dosaženo, ačkoliv od roku 1928 neklesl výnos těchto daní nikdy pod 2220 milionů Kč.

Výnos cel činil pouze 743 miliony Kč, což je proti roku 1928, kdy činil 1503 miliony Kč, pokles skoro 50 procent. Je to důsledek vázaného devisařského hospodářství a škrcení dovozu.

I proti roku 1935 byl státní příjem v roce 1936 nižší, a to o 135 milionů Kč.

Státní dluh je nejbolestnější stránka účtů za rok 1936. Vzrostl nám o 5 miliard 600 milionů Kč, takže činí:

I. Vnitřní státní dluh:	
založený	27.767 mil. Kč, + 4.676 mil. Kč
přechodný	8.242 mil. Kč, + 729 mil. Kč
celkem	36.010 mil. Kč, + 5.406 mil. Kč
II. Zahraniční dluh	7.495 mil. Kč, + 220 mil. Kč
III. Státovkový dluh	2.021 mil. Kč, — 24 mil. Kč
Úhrnem	45.527 mil. Kč, + 5.600 mil. Kč

Z celkového přírůstku dluhu z nových emisí, které činily 4896 milionů Kč, připadá na půjčky obrany státu 3564 miliony Kč, na vnitřní dluh krátkodobý 1303 mil. Kč. Výsledek půjčky na obranu státu je nejskvělejší za celou dobu trvání republiky. 3564 miliony Kč bylo upsáno za 5 týdnů, a ještě v letošním roce bylo upsáno vojenskými dodavateli dalších 600 milionů Kč.

Do roku 1936 spadá velká reforma státního dluhu, a to unifikace. K výměně mělo být předloženo celkem 20.397 milionů Kč, a bylo vyměněno již 17.724 miliony Kč. Zbytek bude předložen k výměně asi letošního roku. Z části byly unifikovány i pokladniční poukázky jmenovitou hodnotou 451 mil. Kč, a zahraniční dluhy jmenovitou hodnotou 452 mil. Kč.

Počátkem 1936 činil zahraniční dluh 7274 mil. Kč a ubýlo	
ho splacením	45 milionů Kč
unifikací	452 milionů Kč
snížením dluhového závazku	35 milionů Kč
devalvaci	241 milionů Kč
celkem úbytek	774 miliony Kč

ale proti tomu činil přírůstek naší devalvaci 995 milionů Kč, takže nakonec přece jen zahraničního dluhu o 221 mil. Kč přibýlo.

Bohužel stouplu i břemeno úroků, ač od 1. ledna 1936 byl snížen úrok ze státních dluhopisů o 10% u založeného dluhu a u státních pokladničních poukázek byl upraven na 4%. Zvýšení úrokového břemene souvisí s novými emisemi a s unifikací úpravou.

Zúrokování státního dluhu vyžadovalo částku 1770 milionů Kč, to je o 80 milionů Kč více než 1935. Zato úmor státního dluhu činil pouze 282 miliony Kč, proti 546 milionům Kč v roce 1935. Celkem vrátil stát státním dluhům na úrocích a úmoru přes dvě miliardy Kč.

B. Palkovský.

Jsou bankovní bilance pravdivé?

Minulou neděli v Praze rokovali důvěrníci bankovních zaměstnanců o svých sociálních starostech. Stěžují si v podstatě na to, že banky nejsou ochotny ani vrátit se k platům před krizí, ačkoliv se jim velmi dobře vede už třetí rok. Ve zprávě, jež byla vydána o poradě, stojí za povšimnutí upozornění, že hospodářská situace bank je mnohem lepší, než je vidět z bilancí. Takové upozornění je obratný manévř odbořové organizace, který má přinutit ředitelství bank k povolenosti hrozbou, že se veřejnost dozví, jak to skutečně vypadá s hospodářskými výsledky ústavů.

Máme připomínku k této taktice. Mají-li odborové organizace vážnou snahu postupovat ve shodě s veřejným míněním, neměly by se k němu utíkat, jen když ho potřebují. Nemůže nám být lhostejné, jak hospodaří veliké podniky — výrobní, obchodní i peněžní, neboť na nich závisí nesčetná existence. Nemůže nám být proto lhostejné, jsou-li jejich bilance věrným, či jen klamavým obrazem jejich hospodaření. Peněžní zaměstnanci by prospěli státu, kdyby jen nenaznačovali, ale řekli pravdu naplno.

Id.

Negace nestačí odborářství

Na sjezdu sociálně demokratické hornické organizace řekl poslanec Hampl několik upřímných slov do svědomí odborářů. Mluvil velmi kriticky o dosavadní taktice odborářství. Vytkl hlavně, že se odborářství nesmí spokojovat pouhou negativní agitací. V demokracii, která poskytuje tolik příležitosti k pozitivním zásahům do běhu veřejných věcí, nelze věčně jen protestovat, věčně bouřit proti „těm druhým“. Odborářství zatím dávalo přednost stížnostem na „odpovědné činitele“, mělo jen „naše spravedlivé požadavky“. Celý slovník více méně prázdných frází by se sestavil z odborářských schůzí a časopisů.

Ale odborářství dnes už není dávno pouhá obrana. To řekl Hampl velmi důrazně. Dokud bylo odborářství pronásle-

dováno nebo jen trpěno, mohlo se jen bránit. Ale dnes je příliš zřejmé, že sebelepší ochranné zákony a opatření nestačí, stůně-li hospodářství. Co bylo platné naše sociální pojištění (právem naše chloubka), když katastrofální nezaměstnanost ohrozila nakonec i samo pojištění? Nezaměstnanost, hlavní sociální nesnáze dneška, to je přece otázka hospodářská. S tím si však odborové organizace nevěděly rady. To byla spleť hospodářských souvislostí, jež bylo třeba dokonale znáti, aby zásahy do nich byly co platné, Hamplova řeč byla proto mužný projev kritiky, jež z poznanych chyb hledá cestu k nápravě.

Id.

Lékaři a sociální pojišťovny

Lékařské organizace poslaly vládě obsáhlý pamětní spis o sociálním pojištění. Pamětní spis také uvádí stížnost, že jsou lékaři vylučováni z vlivu na zákonnou úpravu sociálního pojištění. V rozličných komisích, jež se zabývají přípravou zákonů sociálně pojišťovacích, nejsou téměř nikdy zastoupeni lékaři.

Je třeba přiznat hned, že stížnost lékařů je oprávněná. Samospráva, sebeurčení, rozhodování a spolurozhodování o vlastním osudu je podstatnou složkou demokracie. V tomto smyslu se u nás vyvinula dobrá zvyklost, že každý zákon o sociálním pojištění vypracuje dopodrobna odborová komise z á j e m e ů, v níž bývají zástupci organizací zaměstnaneckých a zaměstnavatelských, pojistní matematikové a znalci organizační. Jen pravcová koalice se kdysi pokusila o změnu této tradice. Je známo, že nakonec valně nepořídila proti veřejnému mínění.

Není snad sociálně pojišťovacího oboru, aby nepotřeboval součinnosti lékařů. V nemocenském pojištění je lékař dokonce hlavním jeho vykonavatelem. Uznává-li se tedy demokratická zásada, aby formulaci sociálně pojišťovacích zákonů připravovali dohodou jeho zájemci, je spravedlivý požadavek, aby i lékaři a jejich organizace byli přizváni do rady. Mají-li na to právo existenci, je to i v zájmu pojištění, neboť ze své praxe mají dojista k věci co říci.

Neuspokojivý poměr mezi lékaři a sociálními pojišťovnami má ovšem své příčiny. Je třeba stejně upřímně přiznat, že na něm mají lékaři sami kus viny. Nebývali totiž jeho přívrženci v době, když se sociální pojištění — zejména nemocenské — prosazovalo. Jednak patřili třídně a politicky většínou do tábora jeho odpůrců, jednak se obávali, že jim přinese újmu snížením existenciální úrovně. Není třeba vysvětlovati sociálně psychologicky, že nepřítel, nebo i jen chlad, projevený k instituci v době, kdy se o ni zápasilo, budí na druhé straně aspoň nedůvěru, která mívá velkou setrvačnost.

Lékaři tvořili odjakživa výsadní skupinu ve společnosti. Vedle kněžské utkvělo na nich cosi z onoho pralidského tabu u kouzelníků, jež povyšovalo do posvátné úcty lidi, obcující s tajemnými silami přírody a světa nadmyslového. Lékaři stojí u bran smrti s jistými možnostmi, obyčejnému smrtelníku nepochopitelnými. Kromě úcty přinášelo to kdysi lékařům i slušnou úroveň hmotnou.

Šířící se znalost přírodních věd s rostoucím vědomím sociální rovnocennosti změnila od základu postavení lékaře ve společnosti. Ztrácí své mystické tabu a stává se jen vykonavatelem jisté společenské funkce, která v bohatě členěné dělbě práce má stejný nárok na uznání, jako kterákoliv složka jiná. Velký počet absolventů lékařských fakult způsobil ostřejší soutěž, tlak na důchody, ba leckdy i proletariaci. A tím jsme u hmotné stránky poměru lékařů k sociálnímu pojištění. Obava z nepříznivého jeho vlivu na hmotnou úroveň lékařů se ukázala celkem lichou. Spíše je pravda opak. Právě sociální pojištění umožnilo živobytí mnoha lékařům, kteří by jinak nikdy nenašli dost bohatých. Kolika specialistům umožňuje existenci, je snad známo. Pamětní spis lékařských organizací sám praví, že asi dvě třetiny lékařských důchodů tvoří služební příjmy z nemocenského pojištění.

Poměr lékařů k sociálnímu pojištění není tedy jednoduchý. Je pravda, že nízké honoráře některých nemocenských pojišťoven nutí lékaře ke chvatné práci, ale stejně je pravda, že je dost lékařů, kteří mají ze sociálního pojištění velmi slušné důchody.

Je také pravda, že lékaři zaujali už v převážně většině kladné stanovisko k sociálnímu pojištění —

a pamětní spis lékařských organizací to dotvrzuje, ale stejně je pravda, že je mezi lékaři ještě dost těch, na nichž je vidět jistá nechuť k sociálnímu pojištění. Lékaři často si právem stěžují, že se k nim lidé, odpovědní za pojišťovnu, nechovají dobře. I to je pravda. Chyba je na obou stranách, jak vidět. Je proto věcí obou stran, aby se poctivým překonáváním starých, zbytečných revnivostí dostaly k účinným formám tvořivé součinnosti.

Id.

politika

Lev Trockij:

Proč zvítězil Stalin?

Ve Francii a v Anglii vyšla letos kniha Trockého: „Zrazená revoluce“, napsaná v posledních dnech Trockého norské emigrace, kdy se v Sovětském svazu chystal první monstreproces s opozičníky. V jedné kapitole knihy, nazvané „Sovětský Thermidor“, odpovídá Trockij na otázku: „Proč zvítězil Stalin, když... podle soudu Trockého... měla ve všem pravdu jeho oposice, která byla poražena.“ Jako obvykle je u Trockého analýza nepochybně správná. Ostatně, i když s jiného hlediska a s jinými ovšem sympatiemi, souhlasí analýza tato v podstatě s vývody našich článků „Měníci se Rusko“ letos v létě.

Býti vůdcem znamená schopnost aspoň nějaké předvídatosti. Skupina Stalinova nepředvídala ani dost málo ony nezbytné výsledky vývoje, které jí vždycky dopadly na hlavu. Reagovala na ně jenom administrativním reflexem. Teorie pro svůj nejnovější obrat si skládala vždycky až dodatečně, a nestarala se, že jsou v rozporu s tím, čemu učila včera. Historik, posuzuje věc podle nezvratných skutečností a dokladů, bude musit učinit závěr, že tak zvaná „levá oposice“ dívala se mnohem lépe na děj, který se v zemi rozvíjel, a že mnohem správněji předvídala jeho další vývoj.

Tomu tvrzení však, zdá se, odporuje prostě to, že dokonale zvítězila skupina, která se sice neuměla dívat daleko kupředu, kdežto skupinu prozíravější stihala porážka za porážkou. Takováto námitka, sice pochopitelná, ale přesvědčivá, je jenom pro toho, kdo myslí racionalisticky a kdo se na politiku dívá jen jako na logický spor nebo na šachovou hru. Politický boj však v svém jádře je bojem prospěchů a sil, nikoli důvodů. Jaké má vedení vlastnosti, není arci jedno pro výsledek boje, ale není to činitel jediný a není — v poslední příčině — rozhodující. Mimo to pak každý z bojujících táborů vybírá si vůdce pro svůj boj podle obrazu a podobenství svého.

Proč vůdcové vítězí.

Když Únorová revoluce vynesla k vládě Kerenského a Cereteliho, nebylo to proto, že by bývali byli „chytřejší“ a „obratnější“ než vládnoucí klika carská, nýbrž proto, že — alespoň na čas — zastupovali revoluční lidové masy, které povstaly proti starému řádu. Když Kerenskij dokázal zahnat Lenina do podzemí a ostatní bolševické vůdce zavřít do žaláře, nebylo to proto, že je předčil osobními vlastnostmi, nýbrž proto, že většina dělníků a vojáků šla ještě v ty dni za vlasteneckým drobným měšťáctvem. Kdežto zase bolševici zvítězili nad drobně měšťáckou demokracií ne pro osobní převahu vůdců, nýbrž novým spletením sociálních sil: proletariátu se konečně podařilo strhnout k sobě neuspokojené rolnictvo proti měšťáctvu.

Postup období ve Velké revoluci francouzské, jak v čas vzmachu, tak opadu, ukazuje stejně přesvědčivě, že síla směřujících se „vůdců“ a „hrdinů“ záležela především v jejich shodě s rázem těch tříd a vrstev, které jim dávaly oporu; jenom pro tuto shodu, a naprosto ne pro nějaké vynikající vlastnosti, mohl každý z nich dát otisk své osobnosti jistému dějinnému období. V střídání u vlády Mirabeaua, Brissota, Robespiera, Marata, Bonaparta je objektivní zákonitost, která je nesmírně mocnější než jejich osobní znaky.

Ví se dosti dobře, že až dosud každá revoluce vzbudila po sobě reakci anebo dokonce protirevoluci, která, pravda, nikdy nevrhla národ úplně nazad, k původnímu východisku, avšak vždy brala národu lví díl jeho zisků. Oběťmi první reakční vlny stali se zpravidla průkopníci, inspirátoři, kteří v útočném období revoluce byli v popředí mas; kdežto na první místa se vyvyšovali lidé z druhého pořadí, zároveň s někdejšími nepřáteli revoluce. Pod dramatickým soubojem „koryfeů“ na otevřeném politickém jevišti odehrával se pohyb v poměru mezi třídami a, což je ještě důležitější, pronikavá změna v psychologii mas, nedávno ještě revolučních.

Proč revoluce ochabují.

R a k o v s k i j ve své odpovědi na rozpačité otázky mnohých soudruhů, co se stalo s aktivností bolševické strany a dělnické třídy, kam se poděl jejich revoluční podnět, obětavost a plebejská hrdość, proč na místě toho všeho se ukázalo tolik podlosti, zbabělosti, nevíry a karierismu, ukázal na události francouzské revoluce XVIII. století a jako příklad ukázal na Baboeufa, který po svém propuštění ze žaláře abbayského, se rovněž tázal, co se stalo s hrdinným lidem pařížských předměstí. Revoluce je veliká ztravatelka lidské energie, individuální, stejně jako kolektivní. Nervy selhávají, uvědomení se drolí, charaktery opotřebovávají. Události se vyvíjejí příliš rychle, aby úbytek byl vynahrazen přílivem nových sil. Hlad, nezaměstnanost, zánik revolučních jader, vypuzení mas od správy, všechno to způsobilo takové fyzické a mravní vyčerpání pařížských předměstí, že bylo třeba více než tři desetiletí na nové povstání.

Dogmatické tvrzení sovětské literatury, jako by zákony měšťáckých revolucí „se nehodily“ na revoluci proletářskou, je bez jakéhokoliv vědeckého obsahu. Proletářský ráz Říjnového převratu vznikl ze světové situace a zvláštního poměru vnitřních sil. Avšak samy třídy vznikaly v barbarské situaci carismu a opozdilému kapitalismu, a veskrz nebyly připraveny, jako na objednávku, pro potřeby socialistické revoluce. Právě naopak: právě proto, že ruský proletariát, po mnohých stránkách ještě zaostalý, vykonal v několika měsících skok v dějinách nebyvalý od zpola feudální monarchie k socialistické diktatuře, musila reakce nezbytně v jeho řadách nastoupit svá práva. Reakce rostla v mnohých po sobě jdoucích vlnách. Zahraniční okolnosti a události ji vydatně živily. Intervence šla za intervencí. Ze Západu přímé pomoci nebylo. Místo očekávaného dobra nastoupila v zemi vládu zlověstná bída. Mimo to pak nejčelnější zástupcové dělnické třídy buď zatím zahynuli v občanské válce, anebo se vyzdvihli o několik stupňů výše a odtrhli od mas. Takto po vypětí sil nemajícím příkladu, po nadějích a ilusích nastalo dlouhé období únavy, úpadku a při-

mého zklamání následky převratu. Odliv „plebejské hrdości“ ustupoval přílivu zmalomyslnění a karierismu. Na této vlně se vynášela do výše nová velitelská vrstva.

Zrození sovětské byrokracie.

Nemalou úlohu ve formování byrokracie měla demobilisace pětimilionové Rudé armády: vítězní velitelé zaujali vedoucí místa v místních sovětech, v hospodářství, ve školství a vytrvale uplatňovali všude ten řád, který zajistil úspěchy v občanské válce. Takto se všech stran byly masy postupně vytlačovány od skutečné účasti v řízení země.

Vnitřní reakce v proletariátu vzbudila neobyčejný příliv nadějí a jistoty ve vrstvách drobného měšťáctva v městech a na venkově, probuzených Nepem k novému životu a zdvíhajících hlavu stále směleji. Mladá byrokracie, vzniklá nejprve jako agentura proletariátu, začala se teď domnívat, že je rozhodčím soudcem mezi třídami. Její samostatnost rostla měsíc od měsíce.

Týmž směrem, a to neobyčejně mocně, působil mezinárodní stav věcí. Sovětská byrokracie se stávala tím jistější sebou, čím těžší rány dopadaly na světovou dělnickou třídu. Mezi těmito skutečnostmi není jen časová, nýbrž také příčinná spojitost, a to oběma směry: vedení byrokracie pomáhalo porážkám; porážky pomáhaly sílení byrokracie. Rozmetání bulharského povstání a neslavný ústup německých dělnických stran roku 1923, ztroskotání estonského pokusu o povstání roku 1924, věrolomné skončení obecné stávky v Anglii a nedůstojné chování polských dělnických stran při nastolení Pilsudského roku 1926, strašné rozmetání čínské revoluce roku 1927, a pak ještě hroznější porážka v Německu a Rakousku — to jsou ony dějinné pohromy, které ubíjely víru sovětských mas ve světovou revoluci a umožnily byrokracii vynášet se stále výše jako jediný maják záchrany.

Dvojí datum je zvláště hodno pozornosti v této dějinné řadě. V druhé polovici roku 1923 byla pozornost sovětských dělníků vášnivě upoutána na Německo, kde, jak se zdálo, proletariát vztahoval ruku po moci; zmatený ústup německé komunistické strany způsobil dělnickým masám v SSSR největší zklamání. Sovětská byrokracie ihned začíná palbu proti „permanentní revoluci“ a zasazuje levé opozici první prudkou ránu. V letech 1926—27 zakouší obyvatelstvo Sovětského svazu nový příliv naděje: všechn zrak se obrací tentokrát na Východ, kde se rozvíjí drama čínské revoluce. Levá opozice se zotavuje po ranách a vyrovnává řady nových stoupenců. Koncem roku 1927 byla čínská revoluce rozmetána katem Čankajškem, jemuž vedení Kominterny doslova zradilo čínské dělníky a rolníky. Chladná vlna zklamání se žene masami Sovětského svazu. Po rozvířeném travičství v tisku a na schůzích se byrokracie konečně roku 1928 rozhoduje pro hromadné zatýkání a žalářování levé opozice.

Pod praporem bolševiků-leninců, je pravda, se semkly desítitisíce revolučních bojovníků. Vyspělí dělníci se chovali k opozici nepochybně příznivě. Avšak tato přízeň zůstávala trpnou; víry, že s pomocí nového boje lze vážně změnit stav věcí, v masách již nebylo. Zatím byrokracie tvrdila: „Pro mezinárodní revoluci chystá se opozice vtáhnout nás do revoluční války. Dosti otřesů! Zasloužili jsme si právo odpočinout. My sami doma vybudujeme socialistickou společnost. Spo-

lehněte na nás, na své vůdce!“ Tato předpověď klidu těsně spínala aparátníky, vojenské a civilní, a došla nepochybně ohlasu u znavených dělníků a zvláště u rolnických mas. Snad chce oposice i dále obětovat prospěch SSSR. pro myšlenku „permanentní revoluce“?, tázaly se tyto masy. Ve skutečnosti šlo o boj právě pro životní prospěch sovětského státu. Nesprávná politika Kominterny v Německu pomohla bezpečně po desíti letech vítězství Hitlerovu, to jest strašnému vojenskému nebezpečí ze Západu, a neméně nesprávná politika v Číně zpevnila japonský imperialismus a neobyčejně přiblížila nebezpečí z Východu. Avšak nejvíce se vyznačuje období reakce úbytkem statečnosti v myšlení.

Oposice byla osamocena. Byrokracie kula železo, pokud bylo žhavé. Využívajíc utmácenosti a trpnosti pracujících mas, čelíc nejzaostalejšími vrstvami vrstevám nejněvyspělejším, opírajíc se stále troufaleji o kulaky a drobně měšťáckého spojence vůbec, rozmetala v několika letech byrokracie revoluční předvoj proletariátu.

Stalin a byrokracie se našli.

Bylo by naivní myslit si, že by snad Stalin, masám neznámý, pojednou vystoupil z kulis s výzbrojí dokonalého strategického záměru. Ne, ještě dřív než Stalin omakal svou cestu, omakala byrokracie jej. Stalin jí přinášel všechny potřebné záruky: prestiž dávného bolševika, silný charakter, obmezený obzor a nerozlučné spění s aparátem jakožto jediným zdrojem vlastního vlivu. Úspěch, který na něj dopadl, byl nejprve věcí neočekávanou i pro něho samého. Byla to přátelská odezva nové vládnoucí vrstvy, která se snažila uniknout starým zásadám a dozoru skrze masy a která potřebovala slibného rozhodčího ve svých vnitřních věcech. Stalin, člověk před tváří mas a revolučních událostí z druhého pořadí, našel sebe hned jako nesporný vůdce thermidoriánské byrokracie, jako první mezi rovnými.

V nové vládnoucí vrstvě se brzy projeví vlastní myšlenky, vlastní city a, což je ještě důležitější, vlastní prospěchy. Ohromná většina staršího pokolení nynější byrokracie byla za Říjnové revoluce na druhé straně barikády (třeba jen vzpomenout na sovětské vyslance: Trojanovského, Majského, Potěmkina, Surice, Chinčuka a ostatní) — anebo, v lepším případě, stranou boje. Ti dnešní byrokraté, kteří v Říjnových dnech byli v táboře bolševickém, neměli většinou ani dost málo vážné úlohy. Co se týče byrokratů mladých, byli vybráni a vychováni staršími, a dosti často vybiráni z vlastní odnože. Tito lidé by nebyli mohli vykonat Říjnovou revoluci. Přizpůsobení však byli znamenitě k tomu, jak jí využít.

Osobní pohnutky v směně dvou dějinných hlav měly ovšem rovněž svůj vliv. Tak nemoc a smrt Leninova nepochybně uspíšila rozuzlení. Byl-li by Lenin déle živ, byl by útok byrokratické moci, alespoň v prvních letech, postupoval pomaleji. Ale už roku 1926 pravila Krupská v kruhu levých oposičníků: „Kdyby byl Lenin živ, seděl by už pravděpodobně v žaláři.“ Obavy a znepokojivé předvídaní Leninovo bylo ještě čerstvé v její paměti, a Krupská naprosto neměla iluse o Leninově osobní moci proti dějinným větrům dujícím ve tvář a proti směrům z opačné strany.

Byrokracie porazila nejen levou oposici. Porazila i bolševickou stranu. Porazila program Leninův, jenž

hlavní nebezpečí spatřoval v proměně orgánů státních „ze služebníků společnosti v pány nad společností“. Porazila všechny tyto nepřátele — oposici, stranu i Lenina — nikoli myšlenkami a důvody, nýbrž vlastní sociální tíhou. Olovený zadek byrokracie převážil hlavu revoluce. Tak se vysvětluje sovětský Thermidor.

Život a instituce

Milena Jesenská:

Automaty — žlaby velkoměsta

Většina lidí se živí, aby mohla pracovat, a pracuje, aby mohla žít. Do tohoto koloběhu, který je prastarý, dostává se lidem tu a tam něco navíc, podle toho, jak se jim podařilo uvolnit sevřený kruh holého, nahého života a holé práce. Často snáší několik lidí výtěžek své práce k jednomu hrnci brambor, který je má nasytit. Lze říci, že většina lidí není skoro nikdy nasyčena dokonale a podle své chuti, nazýváme-li nasyčením to, co moderní věda stanoví za minimum lidské stravy vzhledem ke všem rozmanitým a výživným látkám. Dalo by se velmi podrobně zkoumat, kterak tato nedožitost — nikoli pouze podvýživa, nýbrž i nedožitost — působí na lidský organismus, na lidský duchovní a mravní rozvoj a kterak podvazuje právě tu inteligenci širokých vrstev, již je nezbytně třeba, aby dovedly rozumně spolurozhodovat o svém osudu a o své vůli.

Amerikanisace v jídle.

Ale pohled tohoto článku nemá se upírat na důsledky, nýbrž chce zjišťovat skutečnosti: chce vypátrat, kdo, proč a kdy plní velké žlaby velkoměsta, kdo se to účastní velkého krmení za skleněnými tabulemi moderních velkoměstských jídelen, moderních automatů, které k nám přišly z Ameriky po válce a šířily se pomalu od západu. Před nimi se šířila vůně americké slaniny, mouky a sádla, protože Evropa byla vyhladovělá a dovážela ve velkém. S počátku byly automaty přijímány s nedůvěrou, evropský člověk ještě nevykl spěchu a shonu, který dráždí a vysiluje. Díval se poněkud povýšeně na první lidi, kteří jedli ve stoje a v houfu.

Prvotní povýšenost nebyla náhodná. Evropa se zotavovala z války, nahrazovala ztráty, začínala poválečná stabilisace a růžová konjunktura, která živila naděje, že se vrací staré, dobré časy. Evropské dělnictvo a střední vrstvy nebyly ještě přizpůsobeny novým pracovním poměrům a tempu — všemu tomu, co nazýváme technickou, pracovní a obchodní racionalisací. Přechod si vyžádal let a není dosud ukončen.

S ním současně a úměrně měnily se vnější — a často i vnitřní — způsoby osobního a rodinného života. Proto se automaty šířily jen postupně, ale stále a úspěšně, vždyt měly pevný společenský základ. Ještě se pamatujeme na údiv, který vyvolaly jídelny YMCA a YWCY, kde se po prvé objevila samoobsluha, převzatá později téměř všemi automaty. Dnes už je to vžitá samozřejmost a málokteré moderní zařízení dobylo si světa tak rychle, jako tyto průchodní a jednotkové domy jídla. Je jich mnoho, velmi mnoho nejen u nás a nejen v Praze. Najdete je už téměř v každém okresním městě a na každé periférii. Dovedly se dokonce přizpůsobit zvláštnostem jednotlivých měst a krajů. Tak, jako je jejich specialitou v Praze párek s hořčicí nebo knedlíky s omáčkou, je to v Bratislavě vařená kukuřice

v létě a fazolová polévka v zimě. Počáteční stydlivost návštěvníků zmizela už dávno, a majitelé si nemohou stěžovat. Začínají být vážnou konkurencí středostavovským hostincům, donutily téměř všechny restaurace, aby zavedly levná polední menu, a přece stále vítězí, stále rostou nové a nával v nich je takový, že si majitelé mohou dovolit rozvěšovat po stěnách tištěné výzvy, aby obecnost, které pojedlo, laskavě rychle uprazdňovalo místa dalším.

Většina automatů je — pravděpodobně úmyslně — zřízena tak, aby lidé jedli ve stoje. Aby jídlo doslova „shltli“ a odešli. Těch několik málo stolečků v jídelně, které se krčí v koutě, je obvykle obsazeno ženami s dětmi v náručí nebo s kočárkem vedle sebe, chorými a starými lidmi. Příjemnost takového posezení je sporná: za sedícím netrpělivě přešlapují ti, kteří si chtějí sednout, držíce plný talíř v ruce a zřejmě čekající, až zmizí poslední sousto v chvatně a stydlivě pracujících čelistech. S takovým dohlížitelem v zádech nahází do sebe každý jídlo, neodvažuje se zdržovat dlouhým kousáním a vstává jako vysvobozen, shltнув svoji porci, která se sotva dotkla chuťových buněk. Je to jako v rychložehličkách, kde si můžete ve spodním prádle počkat na vyžehlení obleku.

Automaty žehlí žaludek. Ovšem, jen ve spěchu a jen narychlo. Lékaři by měli vypočítat kaloriovou a vitamínovou hodnotu jídel, podávaných v automatech. Je sporná, ačkoli jídlo je při hromadné spotřebě stále čerstvé. Jen odpole dne dovolují automaty chvíli klidněji posedět, než odpole dní přestávku vystřídá večerní nával. Podle denního pracovního rozvrhu střídá se obecnost automatů, ačkoli jsou otevřeny od časného rána, většinou od 6—7 hodin do 2—3 hodin v noci. Tak veliké je rozpětí automatisovaného přílivu a odlivu.

Kdo tam chodí.

Odkud přichází tento nenasytný proud?

Všechno na člověku je příznakem existence, kterou žije. Jeho boty, knihovna, úsměv, pohyb, způsob, jak dovede vztyčit hlavu, přátelé a také jídlo. Zhruba by se snad dal lidský rod rozeznávat podle tří druhů jedlíků: ti, kteří si pochutnávají, ti, kteří jedí, a ti, kteří si naplňují žaludek.

Lidé, kteří jedí — to jsou pracovití a zaměstnaní lidé, vklínění do trvalé organizace životní, pro které vychází slunce a ranní noviny, kteří vydělají trochu víc, než pouhou existenci: tu a tam i radost, zadostiučnění, pocit relativního bezpečí, trochu úspor a to, čemu se říká domov. Takový stálý domov, kde mohou vyrůstat a přebývat generace. V tomto domově někdo vaří prostá, chutná a výživná jídla, polévku, hovězí maso s omáčkou a knedlík. Knedlík bude k večeri ohřátý s vejčkem. Jsou statisíce takových krbů a jsou to dobré říše starostlivých a pečlivých maminek a kuchařek, které běhají na trh o lacinější špenát, trochu ovoce a dlouho vybírají kus masa, aby nemělo klišku. Tito lidé nevejdu nikdy do automatů, a když, tedy jen náhodou, na nějaké sousto nebo hlt, a ocitají se rázem uprostřed cizího světa. Trochu užasle a trochu znepokojeně prohlížejí zástupy lidí, které zřejmě nečeká kouřící polévka na bíle prostřeném stole.

Pravidelně se v automatech stravují lidé, kteří vyjdou v City města po dvanácté hodině na ulici, aby se shledali s nejtupějšími a nejzlomyslnějšími dvěma hodinami tak zvaného odpočinku, které odpočinkem nejsou. Většinou bydlí v předměstí. Jízda domů by zabrala mnoho času a Kč 2.40. A většina této většiny nemá takového domova, kde by se vařil oběd. Jsou to děvčata z kanceláří a obchodů, příruční, malí úředníci a úřednice, lidé z expedic, pošt a nakladatel-

ství, lidé za 400—800 Kč měsíčně, lidé s pronajmutým pokojem nebo jen s pronajmutou postelí, drobní pracující lidé, hledající drobné obědy. Protože je na jídlo z celkového rozpočtu vymezena velmi skrovná částka, jen tolik, kolik musí nezbytně být. A tento člověk, obdarovaný dvěma hodinami polední přestávky, by rád usedl do restaurace a poseděl. Ale jídlo v restauraci, i kdyby bylo právě tak levné, jako v automatu, stojí víc o zpropitné a o nevyhnutelný nápoj. Obědvá tedy v automatu, a i když se mu podaří být sebe pomalejším, vyvrhne ho východ automatu za čtvrt hodiny znovu na ulici.

Co teď? Kavárna stojí další peníze a čekárny nejsou, kluby pro pracující nejsou, zadarmo je jenom ulice. V létě jsou ještě parky a nábřeží. V zimě a v deštivém podzimu není nic. Ale výhody, které poskytuje automat člověku, pracujícímu za průměrných 600—800 Kč měsíčně, jsou neocenitelné. Tak, jako nezaměstnaní přesně znají dveře ústavů, kde se nalévá hustá panádková polévka do plechovek, přinesených z odpadliště, právě tak zná člověk za osm stovek laciné vyvážky všelijakých automatů. Výhoda automatu je totiž v tom, že se tam člověk může najíst věcmi, které by mu nikde jinde neprodali: může si koupit pouhý příkrm, pouhé knedlíky s omáčkou nebo zelím, při čemž je nepsaný zákon automatů, že ten, kdo se spokojí chlupatou a olezlou patičkou knedlíků, kterou obvykle každý nerad, dostane o plátek knedlíku víc.

Co to stojí.

Průměrné hospody a restaurace nemohou ani přibližně soutěžit ve výběru jídel a nápojů. Ani malý švec nemůže soutěžit s Baťou. Obvykle restaurace mají krátký jídelní lístek, který se jen málokdy mění. V automatech je seznam dlouhý a pestrý, mění se podle toho, kde automat je a s jakým obecnstvem počítá, výběr se mění dokonce i podle roční doby a počasí. Tyto továrny na jídlo jsou i jinak pružné a přizpůsobivé. Jakmile zjistily, že restaurace poskytují slevu — třeba jen padesát haléřů — při předplacení — okamžitě se přizpůsobily a upozorňují zákazníky na svoje výhody nápadnými nápisy. Ano, zákazníci, nikoli hosty v obvyklém slova smyslu. Zavedly i menu, ale při tom ponechaly možnost a svobodu kombinací, jejíž fantastičnost v sestavě jídel i v ceně je nedostupná. Jen namátkou jsme vybrali aspoň část jídel a cen v automatu, který nepatří k největším v Praze a udává průměr:

Hovězí polévka	Kč 1.20 až 1.50
Bílá polévka	Kč 1.20 až 1.40
Dršťková polévka	Kč 1.50
Gulášová polévka (hustá)	Kč 1.50 až 1.80
Slepičí polévka (podle toho, kolik je v ní „masa“)	Kč 2.50 až 3.—
Pečený párek s hořčicí	Kč 1.70
Pečený párek s bramborovým salátem	Kč 2.50
Malý párek s hořčicí	Kč —.90
Hrách s okurkou	Kč 2.50
Knedlíky s vejci	Kč 2.50 až 3.50
Trhanec se štavou	Kč 3.— až 4.—

Již tato jídla nahrazují pro velmi mnoho lidí oběd nebo večeři. Ale jsou ovšem i jiná, trochu vydatnější — a dražší:

Selská vepřová s brambory	Kč 5.— až 5.50
Husí krev	Kč 4.— až 5.—
Smažený květák s tatarskou omáčkou	Kč 5.— až 5.50
Omeleta s parmasánem	Kč 5.— až 5.50
Hovězí maso, octový křen	Kč 5.50
Hovězí maso s míchanou zeleninou	Kč 5.50
Telecí pečené s brambory	Kč 5.50
Telecí ledvina s brambory	Kč 5.50

Telecí hrudí nadívané	Kč 5.50
Hovězí líčko	Kč 5.50
Hovězí filet	Kč 5.50
Hovězí jazyk s omáčkou	Kč 5.— až 6.—
Hovězí pečeně na smetaně	Kč 5.— až 5.50
Vepřová pečeně, knedlík a zelí	Kč 5.—
Smažený řízek s bramborovým salátem	Kč 6.— až 6.50
Sekaná svíčková s bramborovou kaší	Kč 4.— až 5.50
Telecí paprika	Kč 4.— až 4.50
Šťavnatý guláš s knedlíkem	Kč 4.— až 4.50
Špenát s brambory	Kč 2.50
Míchaná zelenina s brambory	Kč 3.—

Průměrná restaurace si nemůže dovolit takový výběr, riskovala by příliš mnoho. Před lety se někteří majitelé restaurací ještě pokusili aspoň přibližně o podobný výběr, ale ztroskotali a pokus skončil dražbou. Velké automaty mají opravdu všechno, připočítáte-li všechny druhy ovoce — při čemž můžete koupit jeden kus ovoce — a nevyčerpatelnou stupnici pečiva a zákusků, všelijakých chlebičků, počínajíc průsvitným krajíčkem chleba s máslem a končíc chlebičkem s humrovou majonézou.

Výběr a ceny automatů mají rozhodně odstředivou tendenci. Čím dále od středu města a čím blíže k předměstím, tím jsou ceny nižší a dávky větší na úkor kvality. Právě tak je to s nápoji. Od kávy a čistého čaje nebo sodovky a malého piva až k whisky a koňaku. Čaj je za korunu, káva za Kč 1.50, sklenice mléka za 50 haléřů, malá černá káva za Kč 1.— až 1.20, velká za Kč 1.50 až 2.—. Koňak se prodává i za 2 koruny.

Všude jsou jednotkové ceny a všude k vám doléhá výzva: račte si posloužit. V automatech dostanete třeba talíř špenátu nebo poloviční porci čokolady. Nehledě k těmto výhodám, má každý automat své speciální levné jídlo v poledních a večerních hodinách: jídlo, které stojí 2—2.50 Kč a které mnohým lidem musí stačit právě na to, aby zatížili žaludek do večera, kdy do něho naházejí kus studené uzeniny nebo chléb se sádlem. Tak na příklad v Koruně se prodá v poledne celá záplava opečených párků s bramborem a zelím. V Černém pivovaru bramboráky a placek. U Beránků kusy krvavé sekané, zpracovávané zbytky největšího řeznictví, horké a masné už za 1 Kč. Ve Vaňhově rybárně dostane se talíř pommes frites s majonézou za 2.50 Kč. Přes všechnu pestrost není výběr nejlevnějších jídel veliký. Kdo je na ně odkázán, musí automaty střídat. Mimo peníze za jídlo nemusí však vydat už ani haléře ani na zpropitné ani za nápoj, aniž by musel podstupovat zkoušku nervů a sebe-důvěry, kterou musí obstát v restauraci, když tváří v tvář pohoršenému číšníkovi se odvažuje trvat na svém, že chce vodu, čistou vodu, obyčejnou, pitnou vodu k pití...

Ti, kteří nemají ani korunu.

V automatech jsou ovšem jiné zkoušky nervů a ty jsou horší. V automatech nejedí jen strážníci, sytí se tam i čekatelé. Čekatelé jsou tiší strážníci, kteří se už vzdali námahy dohodnout se se světem slovy prosby, žádosti a žebroty. Čekají. Nevím, odkud přicházejí, kde přespávají a čím se živí. V poledne však čekají tiše a mlčky, beze spěchu a bez nenávisti, s hroznou soustředěností k vhodnému okamžiku. Čekají za lidmi s plnými talíři na polovystydlý žvanec, který zbyde na talíři, na kost, která není dobře obraná, na klišku, kterou sytí opovrhl. Žádostivost jejich žaludku zřejmě dostoupila takového stupně, že se už nestydí za hlad, jako všichni lidé, kteří nehladoví dlouho. Nic na světě nevykluzuje tolik pocitu studu, jako hlad mezi lidmi, kteří se sytí. Ale hlad, který trvá dlouho, má zřejmě jiné zákonitosti. Člověk, hladový čekatel, trpělivě čeká za člověkem, který jí.

Jde o to, vyčíhat právě tu chvíli, kdy najedený člověk už opouští talíř a sběrač nádobí — naléhavý a hartusivý člověk — ještě nepřikvačil. V té chvíli je třeba zmocnit se zbytků na talíři a tvářit se, jako by to byly moje zbytky a jako by jídlo bylo patřilo mně od první chvíle. Podle toho, co kdo uchvátí, je třeba budít buď soucit nebo dojem chladné samozřejmosti. Myslím, že ta věc vyžaduje cviku. Čekatelů není málo a konkurence je veliká.

Jisto je, že je nebezpečné odejít od svého talíře třeba pro sklenici sodovky. Stává se, že při návratu stojí u talíře už někdo jiný a žvýká. A poněvadž nejen hladový se stydí, ale i polosytý, kterého od hladu dělí pouhých 800 Kč měsíčně, má tolik představitosti, aby se styděl, odchází někdy člověk od hubeného oběda za 2 Kč s žaludkem kručícím. Horší však je, najde-li si drobný člověk drobné místečko pro svůj drobný oběd a při druhém soustu shledá, že se k jeho čelistem upírají obrovské oči. Supi na poušti patrně neprosí člověka, aby umřel, ale živý člověk, vida je, pociťuje dech smrti. A přece supům nelze nic vyčítat, chtějí pouze jíst. Člověku v automatech roste sousto v hrdle před pohledem vyhladovělých očí, které čekají. Přestává mu klouzat do jícnu, nabývá dusivých rozměrů, prostá drobnost denního života pohlédla přes nizoučku zeď do velkorysého života pravé bídy. Člověk za 800 Kč přenechává polovinu svého oběda hladovému, jako směnku na budoucnost, jako němou přímluvu všem neznámým srdcím, které snad jednou bude potřebovat sám. Jsou ovšem i lidé otrlí, kteří klidně dokoušou poslední sousto svého oběda, třebaže na ně hledí několik párů vyčkávavých očí. Nevím, snad mají spornou knížku a budoucnost v bezpečí a nepotřebují tiché oběti osudu ve formě půlky pečeného páru...

Automatové typy.

Čekatelé nejsou rádi viděni. Do studeného klidu vyhladovělého člověka patří však také naprosté pohrdání tím, že není vítán. Neodezenou je ani zlostné pohledy ani přímé vykazování z místnosti. Ostatně, čekatelé mají před restaurací tu výhodu, že v automatech může jíst nuzně oblečený člověk lososa s majonézou právě tak, jako dobře oblečený člověk dršťkovou polévku. Odpadá atmosféra lokálu, vzájemné prohlížení se a tedy i ostych z nápadnosti. Čekatelé mohou vždycky předstírat, že si právě něco vybírají. Mohou kdykoli zahrnout za roh, když je třeba. Těch několik tajných, kteří tu konají službu převážně proti kapsářům — ty pozná každý na míle, neboť nic není na první pohled zjevné, jako pražský tajný.

Mimo nahodilých návštěvníků, pravidelných strážníků a čekatelů, má automat ještě obecnost, o kterém pokojní lidé romanticky říkají, že patří pražskému podsvětí. Není nic romantického kolem postav z podsvětí. Je jen šedivá a kalná skutečnost lidských existencí, které žijí pod běžnou morálkou, skutečnost nudná, namáhavá, ale nepravidelná. Zatím, co má smysl, aby drobný člověk spořil a užíval pomalu dvoukorunový párek, protože k existenci drobného člověka patří zítřek a plány do budoucna — nemá smyslu, aby spořil lidský hadr, prostitutka, pasák, chlapec, který se prodává úchylným lidem, ani aby spořil kasař, kapsář a podvodník.

Lidé, kteří nemají zítřku, nemohou spořit. Je nepsaný zákon na světě, že spořit může jen ten, kdo vydělal peníze poctivou prací. Druzí lidé, spodina, podsvětí a Zajíčkové získali peníze tím, že se potupili a prohráli tím zítřek. Nešetří, naopak, vyhazují plnými rukama. A nikde se nedá tak rychle a poměrně tak bezpečně hýřit, jako v automatech. Vedle jídel za dvě koruny, vedle poctivých vepřových s knedlíkem a zelím jsou také všelijaké salátky z jarní zeleniny, polité ma-

jonézou, jsou tučné škvarky z husí kůže, jsou studené kýty a krvavé steaky, jsou humři, lososi, štiky v rosolu a štiky na sardeli, jsou líbezné misky hříbků v octě, naložených ryzců, loupaných okurek, kyselých karfiolů, malých cibulek a rybiček v oleji, krajky tenoučkových plátků šunky a ježky z tučných husích jater s mandlemi. Mimo nasycení a jídla jsou tu i pochoutky a jazyk si tu může vyhodit z kopytka méně obřadně, než v restauraci, kde k takovým dobrotám by se už předpokládaly černé fraky, diskretní boxy a pátravé pohledy. A mimo to tu lze pít: pivo, limonádu, kávu i kakao, ale i koňak, whisky, likéry, kontušovku, žitnou, slivovici — pít, co hrdlo ráčí. Pro tuto vlastnost jsou automaty nabitý i pozdě večer, kdy jsou hostince už dávno prázdné. Večerní směna jedlíků pozůstává z lidí, kteří v noci pracují — šoféři, vozkové, kameloti. Konec divadel a biografů vrhne ještě proud nepravidelných hostů, kteří přicházejí na skok a odcházejí za chvíli. Pak už, s pokročilou nocí, zůstávají flákači, noční ptáci, děvčata, která se zastavují na hlt v přestávce mezi prvním a druhým hostem, a děvčata, která se zahřívají od smůly a promrzlých chodníků.

První ranní úsvit zastihne automaty už zase plné. Někdo tu končí noc, někdo začíná den. Otevírá se velký žlab, který znovu sytí chvátající lidi. Ve slově automat je obsaženo mnoho, uvážíme-li, že jídlo může být poklidné potěšení, radost žaludku i jazyka, že možno rozestřít bílý ubrousek pod bradu a lovit lžící kousky masa v dobré polévce. Obřad jídla přestal být obřadným. Snad i to je příznak doby, která nedovede dát domovy všem lidem, kteří se v ní zrodili.

do ba a lid é

Beverley Nichols:

Jak vypadají doma

Aldous Huxley neboli velice chladný mladý muž.

Dr. Aldous Huxley se rozlil po pohovce a natáhl svá dlouhá tykadla na podlahu. Nikdy předtím jsem si nepovšiml toho, jak podivně tekuté je celé trámoví jeho těla. Je-li pravda to, co se často tvrdí, že totiž pětasedmdesát procent většiny lidských těl se skládá z vody, jsem přesvědčen, že jeho tělo těch procent obsahuje daleko víc.

A jaké je jeho tělo, takový je i jeho duch: chladný a neobyčejně tekutý; vlévá se snadno do kteréhokoliv kanálu nějaké nauky. Má ve zvyku „nalévat studenou vodu“ na lidi, zřízení, city i obchody, ani ne tak z opovržení, jako se svého neobyčejně vysokého stanoviska, s něhož je posuzuje. Řekl mi:

„Čím se stávám starším, tím se stávám arogantnějším... to není póza. Vyplývá to z dvouměsíčního pobytu v Londýně a z návštěvy společnosti, která má samé uhlazené nadšení pro umění — nebo spíše pro umělce. Mně se zdá, že moderní nadšení pro umělce je nezdravé a odporové. Špatný umělec nebo autor do nebe volajících veršů je pokládán za nesmírně důležitějšího než prvotřídní advokát nebo znamenitý inženýr. Člověk přijde do společnosti a dostává se mu nejen extravagantních a nanicovatých poklon jemu samotnému, nýbrž slyší o balettech, o operách, o herečkách, o románech, o volných verších a o všem možném. A mladý člověk, který ví nějaký klep o Piccasovi nebo pronese něco o Matissovi, je

ihned pokládán za inteligenta. Pobuřuje mne to, protože je to samá změkčilost, a změkčilost je koncem všeho.“

To je základní tón jeho filosofie. Ve své essayi o Benu Jonsonovi praví: „Trochu bezohledného smíchu vyčistí vzduch lépe než cokoliv jiného. Je pro nás zdravé, aby se občas někdo našim ideálům vysmál, aby zkarikoval naši představu o vznešenosti, aby štípl do slavnostního nosu a ukázal směšnost lidské obřadnosti.“

Já mám dojem, že člověk tak dokonale oprostěný od vši sentimentality, jako Huxley, musí být nezbytně trochu předpojatý. Když čteme jeho knihy, máme dojem, že máme před sebou skupinu inteligentních lidí, kteří k sobě nešťastně lnou uprostřed hrubě nepřátelského světa. Není jen nesympatisující a nechápající, nýbrž hrubě a útočně nenávidný. A když je většina tak nepřátelská, co si tu počít s nadšením? Nadšení je mu skutečně něčím cizím. Zdá se, že slovo „enthusiasmus“ je opravdovou výtkou. Nevím, jsou-li entusiastické osoby nezbytně příslušníky zločinných tříd, ale jistě se jim v něčem blíží, a u Huxleye mám dojem, že pro něho lidé s nějakým nadšením jsou buď slabomyslní nebo fanatici. Možná, že jsou, ale díky bohu, můžeme na to občas zapomenouti.

Právě proto mám dojem, že Huxley prožívá jakoukoliv rozkoš s vážným zármutkem. Když má před sebou na talířku slané mandle, pojídá je patrně s chutí a gracií — a s jakousi melancholickou zálibou — ale Huxley je člověk, který vždycky bude vědět, kdy má dost. A člověku, který ví, kdy má dost slaných mandlí, chybí něco do toho, aby byl jako ostatní lidé. Skoro se mi opravdu zdá, že lidé, kteří vědí, kdy mají něčeho dosti, jsou jediní skutečně nemravní lidé na světě.

Jediná zábava, která přinese do jeho života trochu lesku, je jízda automobilem. Huxley žije v Itálii na vrcholku tak vysokého kopce, že i za nejchladnějšího počasí stačí, když roztlačí vůz několik kroků: on se mu pak sám rozběhne a zahřeje a nepotřebuje k tomu ani žádného roztáčení klikou anebo stříkání do karburátorů. A když vůz nastartoval, nastartuje něco i v něm. Tato radost z rychlosti není nijak sentimentální ani změkčilá. Je to čistá sense, snad nejčistší sense, kterou může člověk vnímat. Vyvolává v člověku pocity ovládnání, teroru, svrchovanosti a nikdy nepřivede do oka slzu nebo nějaký cit do srdce. A proto je to zábava právě přiměřená pro Aldouse Huxleye.

Vždycky mám pocit, že píše nějakým hrozně ostrým plnicím perem, nějakým inkoustem, který byl pročištěn a mražen. A proto také všechny postavy, které vytváří, mají všechno možné kromě kouzla. Jsou vtípné, groteskní. Jsou důmyslné, skvělé, nebezpečné. Ale nejsou nikdy „hezké“. I když jsou ctnostné, nejsou sympatické. Postavy Aldouse Huxleye jsou jistě ti nejposlednější lidé, které bychom chtěli navštívit. Možná, že je pravda, že Charles Dickens nedovedl vytvořit člověka, který by měl vlastnosti skutečného gentlemana: Aldous Huxley však nedovede udělati lidí, kteří by měli něco charmu.

Sir Arthur Conan Doyle
neboli nevďěčný otec.

Seděli jsme spolu před otevřeným ohněm a mluvili jsme o Sherlocku Holmesovi. Byl zrovna takový den, kdy se mělo mluvit o Sherlocku Holmesovi, protože na ulicích byla hustá mlha a protože byla neděle. To je den, kdy, jak si dovedete představit, všichni nejlepší zločinci cítí v sobě největší tvůrčí sílu.

Když Conan Doyle mluví o Sherlocku Holmesovi, mluví jako o živé osobě. Měl jsem při tom nepříjemný pocit, jako by známý hlas měl venku na chodbě zavolat „Watson...“

anebo jako by se jemná ruka měla podepřít o mé rameno. A ještě teď jsem přesvědčen, že Sherlock Holmes byl někde nablízku a že jistě slyšel některé nepříjemné věci, které Sir Arthur o něm říkal.

„Jsem opravdu Holmesovi vděčen, byl mi dobrým přítelem. Ale upřímně řečeno, mám ho už dost. Myslím, že ho znám už příliš dobře. Víím přesně, jak by se choval v kterékoliv situaci, a když tohleto víte o svých přátelích, je to už s přátelstvím špatné. Cítil jsem vždycky, že je málo lidský. Člověk se k němu mohl přiblížit jen s několika málo stran. Dřív mne zajímal víc. Ale brzy jsem přišel na to, že byl opravdu jen pouhým počítačím strojem. Dnes cítím, že on i všechny jeho činy mají patrně jakési kouzlo pro lidi nižší inteligence, kteří se nezajímají o věci, jimiž se teď zaměstnávám.“

„Nezdá se vám,“ pravil jsem na obranu jeho hrdiny, „že byste byl mohl nalézt pro něho více lidských rysů . . . řekněme jakési náklonnosti . . .“

Sir Arthur mi vpadl do řeči: „Do detektivního románu nemůžete uvést žádné zamilované historky. Jakmile uděláte svého detektiva příliš lidským, celá povídka se vám rozpadne. Kdybych byl udělal Holmesa lidským . . .“

Rozhodl jsem se, že dám rozmluvě jiný směr. Dočetl jsem se v amerických novinách neobyčejné teorie, že prý Conan Doyle skládá své detektivní povídky tím způsobem, že si vymyslí něco hodně popleteného a pak to objasňuje.

„Já vám povím, jak píšu detektivní povídku,“ řekl Doyle. „Především musím mít hlavní nápad. To znamená, že musí přijít sám. Nemohu si sednout a poroučeti nápadům, jako se nemohu posadit a poroučeti dešti. Podívejte se na příklad na „Skvrnitý pás“. První stadium povídky bylo, když mne najednou bez jakéhokoliv důvodu napadlo, že by někdo mohl být zabit kousnutím hada. Zdálo se mi, že nápad je dobrý a při přemýšlení se ponenáhlu rozrůstá. Rozhodl jsem se, že muž, o něhož tu půjde, bude Angličan, který žil v Indii, a že osoba, kterou chce zabít, mu má zjednat nějaký zisk. Nejlépe, bude-li to žena. Aby povídka měla větší efekt, rozhodl jsem se umístiti ji do osamělých končin, aby ohrožení oběti bylo ještě pathetičtější. Po nějakém přemýšlení jsem vymyslel všechny podrobnosti povídky. Napsat ji je opravdu docela snadné. Tuhle jsem napsal povídku o Sherlocku Holmesovi, dokončil ji a ještě zahrál dvě partie golfu v týž den. Z toho vidíte, že Sherlock Holmes není věcí dosti složitou.“

Vím, co tím míní. Věnoval v posledních letech svého života vášnivý zájem spiritismu, takže můžete pochopit jeho nechuť k onomu dosti chlapeckému povolání, totiž k psaní detektivních povídek. Vidím ještě, jak jeho světlé, nepřítomné oči zhnuly, a slyším tón jeho měkkého a rovného hlasu. Řekl mi, že je nyní v Anglii na pět až šest set spiritistických chrámů. Mnozí z kazatelů v těchto chrámech jsou lidé bez vzdělání, nedovedou řečnit, dovedou jen vidět před sebou pravdu: „Snad nemáte dnes o tomto hnutí valného mínění. Ale nezapomeňte, že právě takovým způsobem počínalo na světě křesťanství.“

Přiznávám se, že taková honba za duchy mi připadá bláznovstvím. A nemohu popřít, že bych byl raději našel Conana Doyleho jako klidného nevěrce, kouřícího ze své lulky a přemýšlejícího o nejčerstvějších zločinech před plameny hořícího krbu. Vyprávěl mi ještě něco o svém temat, a počal znovu pomlouvati Sherlocka Holmesa. Ale to bylo více, než jsem mohl snést. Já mám raději jedinou povídku o Sherlocku Holmesovi než celé svazky spiritistických poselství nějakých hloupých duchů.

Sacha Guitry neboli úctyhodný pán.

Jistě nikdo by byl nedovedl chodit v tak svrchovaně frivolním županu s takovou důstojností. Byly na něm natištěny květy a listy a pupeny, ale způsob, jakým je nosil, z něho dělal královský háv. Procházel se sem a tam po místnosti jako nějaký vznešený a posvátný pták. Řekl bych, že vypadal jako šedivý jeřáb, ale to by neznělo dosti úctyhodně.

Neboť měl svou filosofii, kterou mi sdělil onoho podivuhodného jitra, filosofii, kterou jsem odhodlán vám předati. Začínala: „V umění nemám rád anekdot.“

„Nevím, proč by divadelní kus měl být něco docela jiného, než jiná umělecká díla, jako na příklad obrazy,“ pravil Sacha Guitry ve své kouzelné francouzštině, která člověku poskytuje přímo jakési smyslné uspokojení. „Malíř smí užívat pastelu, dosahovati dojmů vodovými barvami, přinášeti nedokončené náčrtky. Proč by takové věci neměly být dovoleny na jevišti? Proč nemáme míti dramatických črt? Proč máme ustavičně přinášeti jako od krejčího strážné příběhy, samé anekdoty?“

Saša Guitry tuhle svou teorii dokázal i v nejpřísnější ze všech estetických zkoušek, v pokladně divadel. Píše divadelní hry o ničem a jsou z nich kolosální úspěchy. Viděli jsme to i na hře „Dům zlomených srdcí“, která je brilantní hrou o ničem. Nesmíme se dívat na život už jako na něco dokonalého a zakončeného. Guitry vypravoval mi dále.

„Jednou jsem napsal hru s titulem „Miluji vás“. Bylo to pět aktů a v nich se nepříhodilo vůbec nic. Nebyl tam žádný děj, žádné zápletky a komplikace. Mluví se tam, miluje, rozprávi, odchází a znovu přichází, — to je všechno. A tato hra byla mým největším úspěchem. Mohu vám říci, že kdykoliv jsem v ní hrál, měl jsem pocit neobyčejného štěstí. Protože, když jsem se podíval před sebe za světla rampy, mohl jsem vidět muže a ženy, sedící vedle sebe. V prvním aktu seděli zpráva, v druhém byli k sobě skloněni, v třetím měli ruku v ruce. Může být něco podivuhodnějšího nežli tohle?“

Zdržuji vás však příliš mnoho těmihle teoriemi. Musíme se podívat na něho samotného. Začátky jsou vždycky vzrušující, a Guitryho začátky byly vzrušující ještě více. Ve škole se na něho dívali jako na idiota. Měl vždycky nejhorsí známky. Říkali o něm, že z něho nikdy nic nebude. Dívali se na to jako na zvláštní zjev, že tak slavný otec přivedl na svět tak bláznivého kluka.

„Pak, když mi bylo sedmnáct, napsal jsem divadelní hru. Mého otce to uvedlo v úžas. Jmenovala se „No no“ a hrála se v divadle des Maturins. Chodil jsem ještě do školy, a měla veliký úspěch.“

Od té doby napsal neméně než jedenašedesát kusů, ale zachoval si stejnou zálibu pro „No no“. Jak vyprávěl, psal vždycky tak, aby se jeho kusy líbily desíti osobám. Mezi těmito osobami byli lidé jako Anatole France, Octave Mirbeau, Marcel Schwob a jiní. A to jsem vám ještě nic neřekl o jeho hře a o jeho rozlišování mezi tím, co působí na jevišti pravdivě a co pravděpodobně. A také jsem se nezmínil o jeho věčné romanci lásky k Ivonně Printempsové. Ale o tom konečně každá ví.

Lloyd George
neboli kouzelník slova.

Ve čtvrtek 24. března jsem snídal s Lloydem Georgem. Zdá se mi, že tím začal den pěkně jasně. Ve skutečnosti to bylo spíše ponuré, poněvadž jsem šel navštívit jakéhosi liberálního poslance a on byl ještě ve vaně. Protože se mi zdálo, že sedět v devět hodin ráno s lačným žaludkem pod poprsím Gladstonovým by mohlo udělat z největšího liberála za-

Suzanne Lenglenová
neboli mnoho povyku pro nic.

rputilého toryovce, vstoupil jsem do širokých zelených dveří na Cheyne Row a octl se v jídelně. Tam jsem si všiml především mandlovníku u okna, několika tulipánů, černé dámy a velikého pomeranče. Nad pomerančem seděl bývalý evropský diktátor Lloyd George se svými jasnými očima, růžovou pletí a bílými vlasy, které vypadaly jako by si je denně šamponoval.

Měl jsem příliš velký hlad a nejsem velkým ctitelům hrdin. Ale po kávě jsem již byl lehce stržen. Co se stalo? Četl jsem mnoho o jeho kouzlu, ale nikdy předtím jsem ještě nepoznal, že by mohlo působiti i při tak krátké známosti v tak nevhodnou ranní hodinu. A ještě dosud jsem jím docela okouzlen. Nechám stranou tucet různých dojmů. Chtěl jsem vám popsatí jeho pocity, když promlouvá nějakou řeč. Dojel svůj pomeranč, opřel se pohodlně a držel v rukou cigaretu. Privil:

„Připravuji si své řeči do určité míry, ale je mnoho věcí, které se nedají připravit. Hned po prvních větách cítím, kudy musím jít, a mám již styk s posluchačstvem. Když pak rozvíjím své hlavní téma, přináším jeho obměny, variace a přizpůsobuji je posluchačstvu, které mám před sebou. Když vidím v zástupu nějakou nepřátelskou tvář, mluvím přímo k ní. A když řeč je již skoro skončena, pociťuji, že něco ke mně přichází, co mohu nazvatí jedině slovem „apeal“. Nemá to nic společného s hlavním tématem řeči, je to věc čistě náladová a představuje celou radost, kterou má člověk z řeči.“

„Mám rád schůze, na nichž je přeplněno. Rád přicházím také na schůze, na nichž ještě nevím, o čem budu mluvit kromě úvodních slov „pane předsedo“. Počínám mluvit a objeví se nápad. Jdu za ním a nevím ještě, kam mne dovede. Přivede mne k jiné myšlence. Argumenty . . . Rozumíte?“

Rozuměl jsem. Mluvil v hudebních termínech. Viděl jsem, že měl smysl pro harmonii a rovnováhu slov daleko hlubší, než jsem si myslil. Zdál se mi tu, jak tu seděl podepřen, spíše umělcem než politikem. Slunce, které dopadalo oknem na jeho hlavu, rozzářilo jeho oči jako kočky. Je mi líto, že se nedá zachytit na papíře alespoň část jeho zářivé vitality. Ustavičně mluvil a současně naslouchal. Měl jsem podivný pocit, že, ačkoliv tu zřejmě přede mnou seděl na židli, naplňoval vlastně celou místnost. Zdálo se mi, že tančí kolem mne, že létá oknem ven a zpátky. Zdálo se mi, že jeho hlas přichází brzy od stropu, brzy od podlahy. Měl bych však reprodukovatí, o čem mluvil.

Mluvil o agonii za světové války. Vzpomněl na Passchendaele: „Útočili jsme v nepravý čas na nepravém místě, nesprávným způsobem. Francouzská armáda byla vyčerpána. Jsem přesvědčen, že tento experiment je šílený, ale většina vlády byla proti mně. Co jsem měl podniknoutí? Byl bych mohl resignovatí. Ale to by byl rozdělen národ . . .“

Podivuji se ještě jeho energii, s jakou vždycky ráno studoval všechny noviny. Jistě nikdo nepřčetl v životě tolik novin, co on. Noviny vyplňovaly velkou část jeho života. Vypravoval mi, že kdykoli jel do ciziny na dovolenou, především vždycky četl nebo si dal překládatí noviny té země, kterou navštívil. Privil: „Mám pak daleko příjemnější pocit, že jsem na dovolené. Kdybych četl staré anglické noviny ve Francii, v Itálii nebo ve Španělsku, měl bych sotva dojem, že jsem opustil Anglii.“

Mám dojem, že to byla nejvzrušenější snídaně, kterou jsem kdy měl. Byl jsem vzrušen, i když jsem opustil dům, protože, jakmile jsme vstoupili na slunce, spatřil jsem dva policisty, stojící přede dveřmi. Hned mi vytanuly na myslí bomby, útoky, vraždy. Ale dověděl jsem se, že tito policisté tu stojí vždycky. Zde je vždycky jejich místo na stráží. Doufám, že jsou to dobří strážníci.

Existují tři Suzanny Lenglenové. První Suzanna hraje tenis, a tu uctívám. Druhá Suzanna hrála tenis, a tu často nemohu vystát. A třetí Suzanna ani nehraje ani nehrála tenis a ani se jej nechystá hrát. Ta na mne vůbec nepůsobí.

Všimněme si všech těchto tří žen po sobě.

Já nerozumím vůbec tenisu, a proto jedině hledisko, s něhož mohu posuzovatí hru Suzanny Lenglenové a z něhož by se hrající ženy měly posuzovatí vůbec, je hledisko estetické. Po této stránce je její hra dokonalá. Probouzí ve mně pocity neobyčejně podobné těm, které probouzely tance Pavlové. Pohybuje se v jemném rytmu a nohou se sotva dotýká země, její tělo se prohýbá a vlní, plno chlapecké gracie. To je opravdová radost, která přetrvá i pak, když její výstřednosti jsou zapomenuty.

Mnohé ženy vypadají opravdu ohavně, když hrají tenis. Jejich tváře zrudnou, vlasy zdivočí: buď napodobují muže nebo pozbývají bezděčně všeho ženského kouzla. Naproti tomu Suzanna se stává tančící nymfou? Promění se v éterovou bytost. Člověk zapomíná i na to, jak rysy jejího obličejí jsou rozděleny nepravidelně. Člověk je magnetisován tímto vznášejícím se zjevem v bílých šatech, který vypadá jako chvějící se okvěti bílé macešky v letním vánku. Je mi docela lhostejno, hraje-li tenis, či chytá-li motýla. Výsledkem je krása, a to mi stačí.

Druhá Suzanna je Suzanna, která právě hrála tenis. Tato zvláštní Suzanna se mi zdá velice politováníhodnou osobou. Patrně mi řeknete, že bych tohle neměl rozhlašovat, protože a) je to žena, b) je to Francouzka a c) má temperament. Vysvětlím vám to. Zdá se mi velice politováníhodným, že Suzanna třeba po svém klasickém matchi s Miss Willsovou protestovala tak hlasitě, vyprávějíc o svých soukromých starostech, bezesných nocích, jak je handicapována při hře a kdož ví co ještě. Proč nemůže hrát bez takovéhohle halasu? Vždyť mohla vědět, že možná Miss Willsová se krátce před hrou dověděla, že jí umřel bohatý strýček a zanechal všechny své peníze spolku pro chudé psy. Vždyť Miss Willsová možná také celé týdny nespala. Ale Miss Willsová o ničem takovém nemluvila. A právě proto smekám před Miss Willsovou a před americkým sportovním duchem.

Suzanna je jako primadona, která se dává nutit dříve, než se odhodlá vystoupití na veřejnost a která, než se objeví, ohlašuje, že trpí právě bolením krku a že by vlastně vůbec neměla vystoupití. Myslím, že tohleto Suzanně nezíská sympatií u publika. Nikdy nezapomenu jak jednou ve Wimbledonu hrála Suzanna s Miss Ryanovou proti dvěma dívkám s rozevlátými vlasy. Suzanna si představovala, že prohrají bez jediného získaného bodu. Když však výsledek byl už 4—2, Suzanna náhle vyběhla z kurtu, zahodila raketu a zavořala soudce, aby jí vytáhl mouchu z oka. Diváci se ironicky usmívali. Neměli důvěru k mouchám, létajícím přímo Suzanně do oka. Slyšeli už příliš mnoho o tomto zvláštním druhu much.

A třetí Suzanna. Suzanna, která nehraje tenis, je, jak se obávám, méně okouzlující. Jen jednou se mi dostalo cti s ní mluvit. Bylo to asi přede dvěma roky, kdy jsme spolu seděli v halle hotelu a mluvili o tenise. Dověděl jsem se už, že Suzanna Lenglenová je „klubíčkem nervů“ a že s ní proto musím mluvit tlumeným hlasem.

Byla však vším možným, jenom ne klubíčkem nervů. Nikdy jsem nepotkal ženy, která by měla úplnější důvěru v sebe. Neměla ani nejmenší pochyby o tom, že všechno, co říká, je naprosto a absolutně správné, že vždycky měla naprosto

pravdu a že vždycky bude mít naprosto pravdu. Když jsem se jen zmínil, že snad existuje ještě jiná metoda, která by jiné ženě vyhovovala lépe, nepromluvila na mne ani slovo, nýbrž podívala se na mne jen s velikým politováním jako na ubohého náměsíčníka. Ani jsem se nepokusil odporovati.

Vidíte tedy, proč nejraději se na ni dívám, když hraje tenis, a proč její formu posuzuji čistě s hlediska estetického. Myslím, že by jednou nějaký velký skladatel mohl vytvořit balet o Suzanně. A pak by tato skvělá, utrápená a bouřlivá žena mohla být spatřena tak, jak to asi Bůh měl v úmyslu: čistě a prostě jako tanečnice.

otázky a odpovědi

Kam s půlmilionem voličů?

I.

V Úpici, 24. září 1937.

Vážený pane redaktore!

V poznámce redakce, připojené ke článku „Národní demokrat“ v 37. čísle „Prítomnosti“, vyslovil jste jasné pochybnosti o možnostech přestavby našeho politického života tak, jak ji autor onoho článku navrhuje. Dovoďte mi, prosím, abych na základě svého pozorování anglického politického života, které asi svým rozvrstvením na tři velké strany — pravici, střed a levici — tanulo „Národnímu demokratu“ na mysli jako vzor, vyslovil i svůj pochybnost o tom, je-li účelno k nám přenášeti politickou soustavu, narážející na vzrůstající obtíže i ve své klasické zemi, v Anglii.

Je nejprve nutno uvážit, že jsou podobné velké politické bloky udržitelny jen s pomocí zvláštního volebního řádu. Nechci se široce zabývat otázkou, proč by nám anglický volební řád vůbec nevyhovoval — stačí, když si uvědomíme, že by bylo po stabilitě naší politiky, kdyby nepatrná menšina mohla přízní volební aritmetiky vyrůst na velikou většinu a naopak. Vždyť i Anglie překonává takové radikální změny politického vedení jen umírňujícím vlivem odborníků ve státní správě!

Ale anglický volební řád, podle něhož je ve volebním okrese zvolen kandidát s největším počtem hlasů i tehdy, když jeho protivníci mají dohromady většinu, ničí ve svých důsledcích i stranu středu. Tak umírá v Anglii smutnou smrtí stará liberální strana, ač prý dosud reprezentuje čtvrtinu až třetinu anglické veřejnosti. Většina liberálů volí však, podle svého založení, buď konservativce nebo socialisty, podle toho, kde vidí „větší zlo“. Sen o velké straně středu tak, jak ji líčí „Národní demokrat“, je proto utopii.

Tvoření velikých bloků zdá se mi však ještě z jiné příčiny nežádoucí. Jsme přec i u nás svědky úkazu, že chaos vzniká spíše, kde uvnitř veliké strany zápolí o moc jednotlivá křídla, než tam, kde se politické soupeření odehrává mezi stranami. Nic neochromí práci nejen vládní většiny, ale i tvůrčí opozice, tolik, jako rozkol ve velikých stranách. Jsme toho svědky stejně u velikých vládních stran československých (strana soc. demokratická před komunistickou secesí, strana agrární v letech pozdějších) jako u anglické opoziční „Labour party“. Neutrpena ostatně i československá vládní většina velikou škodu tím, že nesváry v „Národním sjednocení“ ztratila konstruktivní opozici? Jak pak chcete očekávat, že na troskách straníčky, zaniklé v nesvárech, vyroste vnitřně silná, mohutná strana středu?

Ostatně nemůže být lepšího zabezpečení umírněné politiky středu, nežli je náš koaliční systém. I když to snad „Národní

demokrat“ těžko pochopí, pro většinu československého lidu je politický střed od Hodži až po Hampla. Shoduje-li se snad jeho názor s ideou doktora Kramáře, který chtěl vidět svoji „Národní demokracii“ jako střed mezi pravými klerikály a levými socialisty, je nutno zdůraznit, že snad dnes většinou vidíme v katolicích a socialistech spolehlivější zastánce umírněnosti a méně extremismu, než v linii Národní demokracie posledního údobí.

Ale nevyhýbejme se palčivé otázce nadhozené „Národním demokratem“: Kam s půl milionem voličů? A tu se musíme vážně ptát, nač vlastně Národní demokracie hyne. Nejtěžší její chorobou je její titanismus. Mnoho vyprávěla o řešení světových otázek, kde by bylo bývalo potřebí studie drobných domácích nedostatků. Místo aby se byla třeba starala o vypracování takového daňového systému, aby finanční základna velikých podniků nebyla závislá na působení různých náhod, nebo o to, aby se zvýšila úroveň byrokratické práce, ležely ji na srdci vztahy mezi velmocemi, dávala rady Francii, Anglii a Itálii a vydávala se také za jediného oprávněného mluvčího národa.

Všimněme si vypsání velikých nových daní, jimiž Anglie zatížila svůj průmysl na jaře tohoto roku. Chamberlain se setkal s nepřemožitelnou opozicí své strany, která tvrdila, že způsob, jímž se daň měla vypočítávat, je škodlivý a nespravedlivý. Byla vypsána daň nová, spíše o něco vyšší, na jiném základě, a byla většinou hladce přijata. Byla by tak u nás jednala nějaká strana, počítaje v to i Národní demokracii, která chtěla být stranou průmyslu? Ale zde se nejedná o nápravu v demokracii, nýbrž o nápravu v demokratech. Viděli jsme u nás častěji, že se silná osobnost uplatní lépe ve snaze ovlivnit již existující silnou stranu, nežli experimentem se zakládáním nové politické skupiny. Rozklad staré Národní demokracie je proto vhodnou dobou pro to, aby se její nejlepší členové připojili k velikým koaličním stranám, kde se jejich konstruktivnost uplatní lépe, než kdy mohla ve straníčce uzavírající se ve svém nesmyslném vzdoru.

Váš v úctě oddaný *Herbert Morawetz.*

II.

Vážená redakce!

Námět národního demokrata, který doporučuje sloučení bývalé národní demokracie s národními socialisty, má mnoho slabin. Předpokládá, že by vznikla mohutná strana středu, dále strana konservativní a konečně jednotná strana socialistická.

Přesnější rozbor členstva bývalé národní demokracie ukazuje, že velikou většinu národních demokratů tvořily a tvoří vrstvy ovládané předválečnými ideologiemi. Jest to pestrá řada liberalismu, sociálního konservatismu, nehlubokého, ale za to řinčivého a romantického nacionalismu, zahraničně-politicky pak provincionalismu, zjednodušujícího evropské a světové problémy podle potřeby třeba na boj Germánů proti Slovanům, nebo hodné pravice proti zlé levici. Když pak vyrazily se svojí myšlenkovou veteší totalitní režimy, dospělo vedení i členstvo národní demokracie tak daleko, že se sloučilo s hnutím politických zoufalců, které měnilo s kouzelnou lehkostí názvy i programy a slučovalo v hrubých rysech asi omen známý středostavovský typ lidí, který byl zmaten a zaskočen vývojem a ovládl přechodné pole v totalitních státech.

Ideový přínos národních demokratů by národním socialistům nemohl prospět. Zavedl by je nezbytně z dnešního mírně levého zabarvení, ovlivněného demokratickým Masarykovým a Benešovým, do konservativních vod, zvláště kdyby se přechod členstva národní demokracie vztahoval i na zbytky finančních a průmyslových kruhů, které doposud zůstaly věrný národní demokracii a nedaly přednost agrárním luhům. Při-

způsobení členstva národní demokracie linii národních socialistů jest nepravděpodobné. Myšlenkové rozdíly těchto dvou stran nelze zjednodušovat na osobní spor dvou jmen dr. Kramář — dr. Beneš. Vliv Kramářův byl v národní demokracii veliký a rozhodující a nebylo to jen, jak pisatel říká, osobní kouzlo dra Kramáře. Za ním stál starý myšlenkový svět, a ten nelze jen tak snadno přetavit ve svět jiný. Vznikl by ideový konglomerát, tíhnoucí mnohem více ke konservativismu než k pokroku. Tedy perspektiva pro národní socialisty víc než chmurná.

Strana agrární by v této nové straně spatřovala po právu nebezpečného a významného soka. Nelze očekávat, že by vládnoucí velkostatkářské křídlo zpytovalo svědomí a zabočilo z totalitních sklonů k demokracii. Spíše by se projevil ještě reakčnější kurs a strana „malorolnického a zemědělského lidu“ by si asi vyhradila v nové politické konstelaci místo na krajní pravici. Jazyčkem na váze by byly strany katolické. Předpokládané sloučení těchto stran a agrární stranou jest utopickým snem. Je-li dnes lidová strana spolu se socialistickými stranami opěrným bodem koalice a demokracie, nelze říci, zdali by katolíci setrvali na této linii, kdyby místo národních socialistů a sociálních demokratů nastoupila silná strana středu a mimo to jednotná strana vzniklá sloučením sociálních demokratů s komunisty. Konečně pak i poslední předpoklad, totiž možnost sloučení sociálních demokratů s komunisty jest v dohledné době stále ještě nepravděpodobná.

Byla-li již zahájena diskuse o zjednodušení dnešního složitého stranického systému, bylo by snad spíše možno uvažovat o sloučení národních socialistů se sociálními demokraty. Dnešní politická praxe těchto dvou stran se neliší tak hluboce jako praxe národních demokratů a národních socialistů. Vznikl by útvar (kdyby se hledal za každou cenu jednotný název, tedy snad strana socialisticko-demokratická), který by početně předstihl agrární stranu a udržoval dědičtí Masarykovo za spolupráce s ostatními stranami, tedy stranou agrární, stranami katolickými a případně i s komunisty, kteří by svůj leninovsko-stalinovský program přizpůsobili životním potřebám země Masarykovy a Benešovy. Z obou katolických stran by po konsolidačním procesu na Slovensku mohla později vzniknout jednotná strana lidová. Vedle těchto čtyř bloků by stála ještě z českých stran národní demokracie, strana živnostenská a konečně národní liga. Bylo by věci těchto tří drobných politických útvarů, jak by vyřešily svoji politickou budoucnost.

Věci pokroku by prospělo toto politické seskupení v novém období státu, které vzniká bolestným odchodem Masarykovým, rozhodně víc než sloučení národních demokratů s národními socialisty.

Rudolf Heller.

III.

Vážený pane redaktore,

24. září 1937.

„Prítomnost“ otiskla dopis jednoho národního demokrata pod nadpisem „Co s půlmilionem voličů?“. Hlásím se tímto k diskusi, budete-li mít trochu místa pro několik mých řádek.

„Před našimi zraky odehrává se celkem — i když ne úplně — tichá, nehlučná, ale nebolezná tragedie“, píše onen národní demokrat. Jde o případ Národního sjednocení, o konce jednoho hnutí, které jednou přijít musely; přišly dříve, nežli mnozí očekávali. Čekal to však každý, kdo neměl oči zaslepeny vášnivou, stranickou propagandistikou. Jen politicky primitivní lidé se mohli domnívat, že zvedání rukou a řízné povely jsou s to, aby se staly náhražkou solidního programu. Příliš mnoho prudkého jedu bylo vstříknuto do žil národní demokracie. Ostatně na této straně konservativního měšťáctva, doslova visícího na rtech dra Kramáře, se projevovaly příznaky úpadku již za choroby tohoto politika — natož teprv po jeho smrti!

„Národní demokrat“, který Vám píše, chtěl by slučovat politické strany se stranami programově příbuznými. Pokud víme, jsou se slučováním jakési potíže, o čemž vydává nejlepší svědectví právě případ Národního sjednocení. Dále mluví o vytváření jakési státní strany politického středu a konečně o „blokování“ ideově příbuzných stran. Stranu politického středu si představuje jako sloučeninu národních socialistů a dnešního Národního sjednocení. Nevím, kryje-li se můj názor na věc s názorem většiny naší strany. Pro mne jest však každá úpadková strana pouhou konkursní podstatou. Z této podstaty jest přirozeně možno přijímat jednotlivce, avšak s podmínkou, že jsou na změnu připraveni. Rozhodně se však stavím proti nějakému slučování. Křížení stran je nemožnost, předem odsouzená k nezdaru. Dokonalá fuse stran je možna jen v jednom případě: když totiž jedna strana anebo více stran doslova rozloží stranu od nich odlišnou. Přestupující, bývalí členové rozpadávající se strany, musí býti náležitě ohledáni, jsou-li schopni stát se národními socialisty.

Chtít slučovat sociální demokraty s komunisty — to je patrně velmi silný tabák pro každého sociálního demokrata. Jeho strana není na tom tak špatně, aby si musela zadávat s komunisty za cenu své vnitrostranické kázně. Mezi komunisty nejsou špatní lidé. Ba nacházíme mezi nimi přímo ideální nadšence. Avšak „lidová fronta“ je výmysl povahy jezuitských mezi nimi, které si pod uskutečněním tohoto hesla představují záplavu svých rudých praporů s pětícípou hvězdou. Každému je jasno, že chtějí slučováním rozkládat.

Co tedy dělat s tím půlmilionem voličů? Jsem toho názoru, že lze na ně účinkovat jiným způsobem než zakládáním, s kterým jsou podobné zkušenosti u nás jako se slučováním. Jsou-li v Národním sjednocení slušní a poctiví jednotlivci, o čemž vůbec nepochybujeme, jistě budou vědět, koho mají poctit svou důvěrou ve volbách. Půjdou za rozumnými argumenty, půjdou tam, kde zjistí, že se pro celý národ nejvíc pracuje. Z těch ostatních, kteří nenajdou správné cesty, nebude nám nikterak smutno.

S veškerou úctou

G. K.,

národní socialista.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.